

Näringsutskottets betänkande 2025/26:NU16

Mineralpolitik

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om mineralpolitiska frågor. Motionsyrkandena handlar bl.a. om allmänna frågor om gruv- och mineralnäring, kritiska metaller och mineral, tillstandsprocesser samt utvinning av uran.

I betänkandet finns 18 reservationer (S, V, C, MP).

Behandlade förslag

45 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2025/26.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Allmänt om gruv- och mineralnäringen	7
Utskottets ställningstagande	13
Kritiska metaller och mineral	15
Utskottets ställningstagande	19
Tillstånd och tillståndprocesser	20
Utskottets ställningstagande	25
Ersättning, avgifter och återföring	27
Utskottets ställningstagande	32
Utvinning av uran	33
Utskottets ställningstagande	38
Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning	40
Utskottets ställningstagande	44
Reservationer	46
1. Allmänt om gruv- och mineralnäringen, punkt 1 (V)	46
2. Allmänt om gruv- och mineralnäringen, punkt 1 (MP)	46
3. Kritiska metaller och mineral, punkt 2 (V, C)	48
4. Kritiska metaller och mineral, punkt 2 (MP)	48
5. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (S)	49
6. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (V)	50
7. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (MP)	51
8. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (V)	52
9. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (C)	53
10. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (MP)	54
11. Uranbrytning i Sverige, punkt 5 (V, C, MP)	55
12. Uranbrytning i Sverige, punkt 5 – motiveringen (S)	55
13. Sekundär användning av uran, punkt 6 (S, V, C)	56
14. Sekundär användning av uran, punkt 6 – motiveringen (MP)	57
15. Kommunalt veto mot uranbrytning, punkt 7 (S, V, C, MP)	57
16. Alunskiffer, punkt 8 (V, C, MP)	58
17. Alunskiffer, punkt 8 – motiveringen (S)	59
18. Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 9 (V, MP)	59
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	61
Motioner från allmänna motionstiden 2025/26	61

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Allmänt om gruv- och mineralnäringen

1. Allmänt om gruv- och mineralnäringen

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 23,

2025/26:2964 av Marlène Lund Kopparklint (M) och

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 1 och 3–6.

Reservation 1 (V)

Reservation 2 (MP)

Kritiska metaller och mineral

2. Kritiska metaller och mineral

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 31,

2025/26:2961 av Marlène Lund Kopparklint (M),

2025/26:2976 av Lili André (KD),

2025/26:3411 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkande 30,

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 24.

Reservation 3 (V, C)

Reservation 4 (MP)

Tillstånd och tillståndprocesser

3. Tillstånd och tillståndprocesser

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 22,

2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M),

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 14–17 och

2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 28.

Reservation 5 (S)

Reservation 6 (V)

Reservation 7 (MP)

Ersättning, avgifter och återföring

4. Ersättning, avgifter och återföring

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2047 av Sten Bergheden (M),

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1,

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 30,

2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M) yrkandena 1 och 2 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 145.

Reservation 8 (V)

Reservation 9 (C)

Reservation 10 (MP)

Utvinning av uran

5. Uranbrytning i Sverige

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:1669 av John E Weinerhall (M),

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 12 och

2025/26:3789 av Daniel Riazat (-) yrkande 4.

Reservation 11 (V, C, MP)

Reservation 12 (S) – motiveringen

6. Sekundär användning av uran

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 i denna del och

2025/26:3582 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 139.

Reservation 13 (S, V, C)

Reservation 14 (MP) – motiveringen

7. Kommunalt veto mot uranbrytning

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 i denna del och

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 13.

Reservation 15 (S, V, C, MP)

8. Alunskiffer

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:637 av Matilda Ernkrans m.fl. (S),

2025/26:1247 av Anna-Caren Säterberg och Lena Bäckelin (båda S),

2025/26:1882 av Magnus Manhammar (S),

2025/26:3363 av Camilla Hansén m.fl. (MP) och

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 11.

Reservation 16 (V, C, MP)

Reservation 17 (S) – motiveringen

Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning

9. Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning

Riksdagen avslår motionerna

2025/26:1127 av Ulrika Heie (C) yrkandena 1 och 2,

2025/26:2602 av Rickard Nordin (C),

2025/26:3058 av Malin Höglund (M),
2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 10 och
2025/26:3774 av Emma Nohrén m.fl. (MP) yrkandena 54 och 55.

Reservation 18 (V, MP)

Stockholm den 5 mars 2026

På näringsutskottets vägnar

Tobias Andersson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tobias Andersson (SD), Anders Ådahl (C), Monica Haider (S), Josef Fransson (SD), Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M), Marianne Fundahn (S), Eric Palmqvist (SD), Isak From (S), Kjell Jansson (M), Birger Lahti (V), Johnny Svedin (SD), Katarina Luhr (MP), Daniel Vencu Velasquez Castro (S), Lili André (KD), Anna af Sillén (M) och Cecilia Rönn (L).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utskottet 45 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2025/26 som rör olika mineralpolitiska frågor. I bilagan finns en förteckning över de behandlade förslagen.

Utskottets överväganden

Allmänt om gruv- och mineralnäringen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som på ett övergripande plan gäller gruv- och mineralnäringen. Utskottet hänvisar bl.a. till regeringens pågående arbete med att ta fram en mineralstrategi.

Jämför reservation 1 (V) och 2 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 23 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör vidta åtgärder som innebär att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling, inkluderas samt att detsamma även bör gälla vid en utökad brytning i en gammal fyndighet.

I kommittémotion 2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning med fokus på cirkularitet och resurseffektivitet, utveckling av alternativa material och världens mest hållbara gruvnäring nationellt samt säkerställa hållbara värdekedjor globalt. Motionärerna föreslår i yrkande 3 ett tillkännagivande om att främja innovation av nya material och resurseffektivitet för att minska behovet av att utvinna jungfruliga material. I yrkande 4 efterfrågas ett tillkännagivande om att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ett socialt och ekologiskt perspektiv. I yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att verka för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter. Motionärerna föreslår vidare i yrkande 6 ett tillkännagivande om att ta fram en handlingsplan för en utvinning av mineral och metall i Sverige, i syfte att möta behoven i den gröna omställningen, samtidigt som lokalsamhällets roll stärks med målsättningen att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ekologisk och social hållbarhetssynpunkt.

I motion 2025/26:2964 av Marlène Lund Kopparklint (M) föreslås ett tillkännagivande om att överväga stärkta satsningar på forskning, innovation och hållbar teknik inom gruvnäringen.

Bakgrund och pågående arbete

Minerallagen

I Sverige finns det en mängd mineraliseringar med värdefulla ämnen. Ur ett mineralpolitiskt perspektiv kan den svenska berggrunden sägas bestå av två typer av mineral: markägarmineral och koncessionsmineral. Markägarmineral utgör mer än 99 procent av berggrunden. Som beteckningen indikerar tillhör dessa mineral markägaren. De flesta markägarmineral är relativt lätta att finna, och vid utvinning upplåts marken av markägaren genom avtal. Exempel på markägarmineral är kalksten och kvarts. Själva utvinningen av markägarmineral regleras genom miljöbalken. Minerallagen (1991:45) innehåller bestämmelser om koncessionsmineral, dvs. sådana mineral som har bedömts vara industriellt intressanta, som förekommer i Sverige i sådan omfattning att utvinningen är meningsfull och som kräver systematisk undersökning för att kunna påvisas. Före den 1 juli 2022 omfattades stenkol, olja och gasformiga kolväten av minerallagen och därmed även av de särskilda bestämmelser som gäller för koncessionsmineral. Sedan den 1 januari 2026 definieras uran som en koncessionsmineral i minerallagen.

Bestämmelserna om koncessionsmineral utgår från ett gemensamt nationellt intresse av gruvhantering och mineralindustri. Minerallagen ska reglera tillståndsgivningen så att en från allmän synpunkt ändamålsenlig undersökning och utvinning kan genomföras. Samtidigt ska konkurrerande markanvändning och andra motstående intressen prövas. Enligt minerallagen krävs tillstånd dels för ensamrätt till eftersökningar (prospektering), dels för bearbetning (det som i vardagslag brukar kallas brytning eller utvinning). I minerallagen regleras bl.a. vilka som kan få tillstånd och hur undersökningsarbete och bearbetning får bedrivas. Bland annat ställs krav på att det ska upprättas en arbetsplan för hur prospekteringen ska bedrivas.

Prövning av gruvverksamhet

När det gäller prövning av gruvverksamhet gäller miljöbalken och minerallagen parallellt. Vanligen söks först bearbetningskoncession enligt minerallagen och därefter tillstånd enligt miljöbalken. Det finns dock inte något hinder mot att först ansöka om miljötillstånd, och det har gjorts i vissa fall. Minst följande prövningar behövs:

- undersökningstillstånd och arbetsplan enligt minerallagen
- bearbetningskoncession enligt minerallagen
- tillstånd enligt miljöbalken
- markanvisning enligt minerallagen
- bygg- och marklov enligt plan- och bygglagen.

Enligt 2 kap. 2–7 §§ minerallagen gäller ett undersökningstillstånd i tre år från dagen för beslutet. Tillståndet kan dock förlängas på ansökan av tillståndshavaren med sammanlagt högst tre år, om ändamålsenlig undersökning har

utförts inom området. Om så har skett ska giltighetstiden förlängas med ytterligare sammanlagt fyra år efter ansökan av tillståndshavaren, under förutsättning att det finns särskilda skäl för detta. Giltighetstiden kan därefter förlängas med ytterligare sammanlagt fem år, om det finns synnerliga skäl såsom att tillståndshavaren visar att betydande arbete har lagts ned inom området och att vidare undersökningar sannolikt kommer att leda till att en bearbetningskoncession kan meddelas. Enligt 4 kap. 7 och 8 §§ minerallagen ska en bearbetningskoncession meddelas för 25 år samt utan särskild ansökan förlängas med tio år i sänder, om regelbunden bearbetning pågår när giltighetstiden går ut.

Sveriges geologiska undersökning och Bergsstaten

Enligt förordningen (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning har myndigheten bl.a. i uppgift att tillhandahålla geologisk information för samhällets behov på kort och lång sikt samt att verka för att skapa goda förutsättningar för ett hållbart nyttjande av landets mineralresurser. Myndigheten ska också främja hållbar tillväxt och företagande inom gruvsektorn. Ansökningar om undersökningstillstånd och bearbetningskoncession enligt minerallagen prövas av bergmästaren, som även utövar tillsyn enligt minerallagen. Bergmästaren utses av regeringen och leder Bergsstaten. Bergsstaten, som grundades redan 1637, är ett särskilt beslutsorgan som organisatoriskt tillhör Sveriges geologiska undersökning (SGU) men som har en oberoende ställning i fråga om sin myndighetsutövning. Som tidigare har redovisats krävs det – utöver tillstånd som utfärdas av bergmästaren – som regel tillstånd enligt flera andra lagar innan en gruva kan bli verklighet, främst miljöbalken.

Den svenska gruvnäringen

I SGU:s rapport Bergverksstatistik 2024, som publicerades i juni 2025, anges att den svenska gruvbranschens sammanlagda omsättning under 2024 uppgick till ca 57 miljarder kronor (exklusive smältverk), vilket är en minskning med ca 12 procent. Vid utgången av samma år var ca 8 800 personer anställda i gruvnäringen (inklusive underentreprenörer). Vid årsskiftet 2024/25 fanns det 13 gruvor med koncession och brytning i Sverige. Samtliga är metallgruvor.

Av SGU:s webbplats framgår att det under 2025 kom in tre nya ansökningar om bearbetningskoncession. Därtill kom det in 152 ansökningar om undersökningstillstånd. Antalet ansökningar om förlängning av undersökningstillstånd var för samma år 118 och det totala antalet gällande undersökningstillstånd vid årsskiftet 2025/26 var 801.

Om gruv- och mineralnäring i budgetpropositionen för 2026

Regeringen anger i budgetpropositionen för 2026 att den globala efterfrågan på många metaller och mineral ökade under 2025 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 24). Det gäller såväl basmetaller som kritiska metaller och mineral som bl.a. används i laddbara fordon, vindkraftverk och solpaneler.

Vidare anför regeringen under rubriken Politikens inriktning att en säker, trygg och hållbar mineral- och metallförsörjning för Sverige är viktigt för samhällets utveckling, beredskap och funktion samt bidrar till att lyckas med klimatomställningen. Det geopolitiska läget sätter stort fokus på Sveriges omfattande potentiella mineraltillgångar som har stora möjligheter att bidra till Sveriges och Europas försörjning av kritiska mineral. Regeringen anser att försörjningen av kritiska råmaterial också behöver säkras genom diversifierad import och strategiska partnerskap. Därtill är det av stor vikt att öka prospekteringen och på ett hållbart sätt etablera fler gruvor samt attrahera utländska investeringar inom sektorn i Sverige. Det är också angeläget att uppnå ett resurseffektivt och cirkulärt nyttjande av Sveriges mineraltillgångar. Regeringen menar att en utökad tillgång till geologiska data som påvisar potential för basmetaller, kritiska metaller och mineralinformation förväntas locka prospekteringsföretag att investera i prospekteringsindustrin, som i sin tur leder till fler gruvor.

I budgetpropositionen föreslår regeringen även ett antal insatser som syftar till att stärka förutsättningarna för svensk mineralnäring. Det handlar bl.a. om att inom utgiftsområde 24 Näringsliv anvisa anslaget 1:8 Sveriges geologiska undersökning 20 miljoner kronor 2026 för förstärkt kartläggning av malm-potentiella områden och förbättrad konkurrenskraft för Sverige inom prospektering. Därtill väntas det nämnda anslaget dels öka med 23 miljoner kronor fr.o.m. 2027 för att stärka främjandet av mineralnäringen för en tryggare mineralförsörjning, dels öka med 19 miljoner kronor för 2028 för arbete med att stärka företagsklimatet, regelförenkling och långsiktig konkurrenskraft och genomförande av EU-förordningarna om kritiska råmaterial och netto-noll-industrin.

Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (bet. 2025/26:NU1, rskr. 2025/26:129–131).

En ny mineralstrategi

Våren 2013 antogs en mineralstrategi som reviderades 2015. Denna strategi omfattade ett flertal åtgärder som har genomförts enligt plan. Våren 2020 konstaterade utskottet att flera av dessa åtgärder väntas ha effekt under flera års tid (bet. 2019/20:NU11).

I budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1 utg.omr. 24) aviserade regeringen att den hade för avsikt att ta fram en ny mineralstrategi för att säkra inhemsk metallproduktion i en förändrad geopolitisk kontext. I februari 2025 redovisade Klimat- och näringslivsdepartementet att arbetet med att ta fram en mineralstrategi pågår inom Regeringskansliet.

Av regeringsförklaringen från den 9 september 2025 framgår att den aviserade mineralstrategin ska främja svensk mineralnäring i en tid av växande geopolitiska spänningar kring strategiska resurser.

Om gruvnäringen i regeringens forsknings- och innovationsproposition

Riksdagen behandlade under våren 2025 regeringens proposition Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta (prop. 2024/25:60). Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (bet. 2024/25:UbU15, rskr. 2024/25:219).

I propositionen föreslog regeringen en förstärkning av forskning och innovation inom gruvområdet under perioden 2025–2028 på sammanlagt 328 miljoner kronor. Satsningen inkluderar utökade resurser och permanent finansiering av Centrum för avancerad gruvteknik och metallurgi (Centre of Advanced Mining and Metallurgy, CAMM) vid Luleå tekniska universitet. CAMM förstärks också när det gäller forskning på kritiska och strategiska metaller och mineral med fokus på utvinningstekniker för både primär och sekundär utvinning samt anrikning. Vidare omfattar satsningen ett nytt program för grundforskning om hållbar utvinning av metaller och mineral. Detta ska inkludera hela värdekedjan från prospektering, gruvbrytning, gruvavfallshandling, gruvutrustning och mineralprocesser till metallframställning och återvinning samt social hållbarhet.

EU om mineralförsörjning

Av SGU:s rapport Bergverksstatistik 2024, som publicerades i juni 2025, framgår Sverige är EU:s största järnmalmproducent med ca 89 procent av EU:s totala produktion under 2024. Sverige står även för 46 procent av EU:s produktion av bly och för 45 procent av EU:s produktion av zink.

Den 23 maj 2024 trädde EU:s förordning om kritiska råmaterial (Critical Raw Materials Act, CRMA) i kraft. Förordningens övergripande målsättning är att säkerställa EU:s tillgång till en säker och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och att stärka de olika stegen längs med hela värdekedjan.

Den 3 december 2025 presenterade EU-kommissionen en handlingsplan om kritiska råmaterial, RESourceEU (COM(2025) 945). Handlingsplanen bygger på förordningen om kritiska råmaterial. Syftet med handlingsplanen är att påskynda åtgärder för att bevara och utöka EU:s produktion av primära och sekundära kritiska råmaterial, stärka EU:s motståndskraft mot leveransstörningar och diversifiera EU:s försörjning så att EU inte är beroende av ett enskilt land för mer än 65 procent av sin efterfrågan. Fokus i handlingsplanen är att trygga EU:s försörjning av permanentmagneter, sällsynta jordartsmetaller samt råmaterial för batterier och försvarsindustrin eftersom dessa har strategisk betydelse för Europas konkurrenskraft, omställning och försvarsförmåga. Dessa material är också avgörande för sektorer som fordons- och rymdindustrin samt AI-chipp för datacenter och industriella motorer.

Uppdrag till SGU att genomföra delar av EU:s förordning om kritiska råmaterial

Med anledning av bestämmelser i den nya EU-förordningen om kritiska råmaterial fick SGU i regleringsbrevet för 2025 följande uppdrag:

- upprätta nationella program och offentliggöra kartor med grundläggande information om mineralförekomster
- förbereda metoder för identifiering och rapportering av projekt/centrala marknadsaktörer inom värdekedjan för kritiska råmaterial i samråd med berörda myndigheter
- analysera vilka åtgärder som behövs för att genomföra artikel 27 om återvinning av kritiska råmaterial från utvinningsavfall; inom ramen för uppdraget ska SGU inrätta en databas som uppfyller kraven i artikel 27.4–27.8 och analysera behovet av ytterligare åtgärder för att alla uppgifter ska kunna föras in i databasen
- samordna och sammanställa medlemsstatsrapporten enligt förordningens artikel 45 med bidrag från berörda myndigheter.

SGU redovisade sitt förslag på ansvarsfördelning för värdekedjans respektive delar (utvinning, förädling och återvinning) den 26 mars 2025. Deluppdraget om att inrätta en databas redovisades den 20 oktober 2025. I övrigt ska uppdragen slutredovisas till Regeringskansliet senast den 20 april 2026.

Europeiska revisionsrättens rapport om kritiska råmaterial

Europeiska revisionsrätten publicerade den 2 februari 2026 rapporten Kritiska råmaterial för energiomställningen – En politik på skakig grund (04/2026). I rapporten konstaterar revisorerna att EU står inför en rad utmaningar. Bland annat anfördes att lagstiftningen anger en strategisk riktning men saknar underbyggda mål. Vidare har diversifieringen av importen inte gett några konkreta resultat, och flaskhalsar hindrar såväl produktion som materialåtervinning. Revisorerna anger även att många strategiska projekt trots snabbare tillståndsförfaranden kommer att få svårt att trygga försörjningen till 2030. Revisorerna rekommenderar kommissionen att stärka grunden för EU:s råmaterialpolitik, se till att diversifieringsinsatser leder till en säkrare försörjning, avhjälpa flaskhalsar i finansieringen och dra bättre nytta av hållbar resursförvaltning samt öka mervärdet i strategiska projekt.

Efterbehandlingsansvar

I 10 kap. miljöbalken finns de bestämmelser som reglerar vem som är ansvarig för att utreda och efterbehandla områden som är så pass förorenade att de kan medföra skada eller problem för människors hälsa eller miljön. Enligt huvudregeln är det den som bedriver eller har bedrivit verksamhet eller har vidtagit en åtgärd som har bidragit till föroreningen, den s.k. verksamhetsutövaren,

som är utrednings- och efterbehandlingsansvarig. Även en fastighetsägare kan bli ansvarig.

I april 2022 överlämnade regeringen propositionen Ordning och reda på avfallet (prop. 2021/22:219) till riksdagen. I propositionen föreslogs nya bestämmelser om hur säkerheter ska ställas vid utvinningsverksamheter. Riksdagen beslutade om lagändringarna våren 2022 (bet. 2021/22:MJU26, rskr. 2021/22:415). De delar av lagändringarna som gäller utvinningsverksamheter trädde i kraft den 1 juli 2023. Övriga delar trädde i kraft den 1 januari 2023.

Enligt lydelsen av 16 kap. 3 § miljöbalken som trädde i kraft den 1 juli 2023 kan tillstånd, godkännande eller dispens enligt balken göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för att avhjälpa miljöskada och för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. En säkerhet ska godtas om den visas vara betryggande för sitt ändamål. Säkerheten kan ställas efter hand enligt en plan som innebär att säkerheten vid varje tidpunkt tillgodoser det aktuella behovet. Vidare gäller enligt lydelsen av 15 kap. 35 § miljöbalken som trädde i kraft vid samma tidpunkt att tillstånd för en verksamhet som omfattar deponering av avfall endast får ges om tillståndet förenas med en skyldighet att ställa säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken för fullgörande av skyldigheter som gäller för verksamheten eller om verksamhetsutövaren vidtar någon annan lämplig åtgärd för ett sådant säkerställande.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden liknande de nu aktuella bl.a. om att bearbetningskoncession endast ska beviljas om ekonomisk lönsamhet är möjlig att uppnå när hela miljökostnaden inkluderats och om att regeringen ska ta fram en ny strategi för hållbar mineral- och metallförsörjning behandlades av utskottet senast våren 2025 (bet. 2024/25:NU18). Motionsyrkandena avstyrktes bl.a. med hänvisning till regeringens pågående arbete med att ta fram en mineralstrategi.

Utskottets ställningstagande

Behovet av metaller och mineral ökar globalt. Drivkrafterna är bl.a. omställningen till fossilfria energisystem och det försämrade geopolitiska läget. Detta sätter stort fokus på Sveriges omfattande potentiella mineraltillgångar som har stora möjligheter att bidra till Sveriges och Europas försörjning av kritiska mineral. I takt med att Sverige och EU ställer om och utvecklas ökar också efterfrågan på en säker och hållbar tillgång till mineral och metaller. Sverige och EU är i dag till stor del beroende av import av kritiska råmaterial från ett begränsat antal tredjeländer. Flera av dessa länder delar inte svenska och europeiska värderingar och lever inte heller upp till de miljökrav och anställningsvillkor som finns inom EU. För att minska Sveriges och EU:s strategiska beroende krävs därför en ökad inhemsk och europeisk produktion av mineral och metaller. Sverige har goda geologiska förutsättningar och har en betydande

potential att utvinna metaller som är av särskild betydelse för europeisk industriell utveckling, klimatomställning och säkerhet. Gruvnäringen är därmed central för att möjliggöra den gröna omställningen, stärka Sveriges konkurrenskraft samt bidra till försörjningstrygghet och försvarsförmåga.

När det gäller motionsyrkandet om att ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning kan utskottet notera att regeringen har meddelat att den avser att ta fram en ny mineralstrategi. Det är utskottets uppfattning att en säker, trygg och hållbar mineral- och metallförsörjning för Sverige är viktigt för samhällets utveckling, beredskap och funktion och bidrar till att lyckas med klimatomställningen. När det gäller regeringens aviserade mineralstrategi framgår det att regeringen menar att den ska främja svensk mineralnäring i en tid av växande geopolitiska spänningar kring strategiska resurser. Mot denna bakgrund anser utskottet att riksdagen bör avvakta regeringens kommande mineralstrategi, och utskottet ser därför inget skäl för riksdagen att ge regeringen en uppmaning i enlighet med vad som föreslås i motionsyrkandet. Utskottet ser inte heller någon anledning för riksdagen att uppmana regeringen att ta fram en handlingsplan för utvinning av mineral och metaller i Sverige. Det är utskottets uppfattning att riksdagen lämpligen inväntar den aviserade mineralstrategin innan riksdagen uttalar sig om en handlingsplan.

Vidare vill utskottet påminna om EU:s förordning om kritiska råmaterial som trädde i kraft våren 2024. Målsättningen med förordningen är att säkerställa EU:s tillgång till en säker och hållbar försörjning av kritiska råmaterial och att stärka värdekedjan. Därtill presenterade kommissionen i december 2025 en handlingsplan som bygger på nämnda förordning och som ska påskynda och förstärka insatserna för att trygga EU:s tillgång till kritiska råmaterial. Sverige är en av EU:s ledande gruvnationer, och utskottet förutsätter därför att regeringen aktivt arbetar inom EU för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor. Utskottet ser således inget skäl för riksdagen att uppmana regeringen att göra just detta, vilket efterfrågas i ett motionsyrkande.

I en annan motion föreslås att kostnaden för efterbehandling ska ingå i hela miljökostnaden i samband med prövningen av en bearbetningskoncession. Utskottet noterar att ny lagstiftning trädde i kraft den 1 juli 2023. I enlighet med den nya lagstiftningen kan bl.a. tillstånd, godkännande eller dispens göras beroende av att den som avser att bedriva verksamheten ställer säkerhet för kostnaderna för att avhjälpa miljöskada och för andra återställningsåtgärder som verksamheten kan ge anledning till. Lagändringarna har varit gällande i knappt tre år och enligt utskottet bör dessa lagändringar få verka en tid innan det finns skäl för riksdagen att uttala sig i frågan.

När det gäller förslag om att stärka forskning och innovation inom gruvnäringen konstaterar utskottet att riksdagen våren 2025 behandlade regeringens proposition Forskning och innovation för framtid, nyfikenhet och nytta. I propositionen presenterade regeringen forskningspolitiken för 2025–2028, och propositionen omfattade såväl forskning som innovation. Regeringen föreslog

en ökning av forskning och innovation inom gruvområdet på 328 miljoner kronor under nämnda period. Vidare fanns det i propositionen förslag om bl.a. en förstärkning av forskning på kritiska och strategiska metaller och mineral med fokus på utvinningstekniker i fråga om primär och sekundär utvinning samt anrikning. Utskottet ser i dagsläget inget skäl för riksdagen att agera i denna fråga.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Kritiska metaller och mineral

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kritiska metaller och mineral bl.a. med hänvisning till pågående och utförda insatser.
Jämför reservation 3 (V, C) och 4 (MP).

Motionerna

I partimotion 2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 24 föreslås ett tillkännagivande om att utreda ett produktionsstöd för återvinning av särskilt strategiska material.

I kommittémotion 2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 31 begärs ett tillkännagivande om att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik.

I kommittémotion 2025/26:3411 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkande 30 efterfrågas ett tillkännagivande om att Sverige och EU ska öka återvinningen och den egna produktionen av kritiska råvaror och teknologi.

I kommittémotion 2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 7 begär motionärerna ett tillkännagivande om att ta fram en nationell strategi för att utvinna metaller och mineral ur sekundära resurser som övergiven infrastruktur och avfallsdepåer. I yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att utreda ett produktionsstöd för återvinning av särskilt strategiska material.

I motion 2025/26:2961 av Marlene Lund Kopparklint (M) begärs ett tillkännagivande om att Sverige bör stärka sin roll i EU:s gemensamma råvarustrategi och verka för att svenska gruvor prioriteras som en del av unionens arbete med kritiska råvaror.

I motion 2025/26:2976 av Lili André (KD) föreslås ett tillkännagivande om att guld ska klassificeras som en strategisk mineral.

Bakgrund och pågående arbete

Nationellt program för cirkularitet av kritiska råmaterial

Regeringen gav i mars 2025 Naturvårdsverket i uppdrag att ta fram ett förslag till nationellt program för cirkularitet av kritiska råmaterial. Målsättningen är

att åtgärderna i det nationella programmet ska bidra till att öka cirkulariteten av kritiska råmaterial i samhället i stort, i syfte att dämpa den förväntade ökningen av förbrukningen av kritiska råmaterial.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 16 januari 2027.

Svenska strategiska projekt

Den 25 mars 2025 beslutade EU-kommissionen att fem svenska projekt får status som strategiska projekt inom ramen för EU-förordningen om kritiska råmaterial. Syftet är att stärka EU:s försörjning av strategiska råmaterial.

Att ett projekt klassas som strategiskt innebär framför allt tillståndsproucesser med tydliga tidsfrister för projekt som innefattar kritiska metaller och mineral och att företagen endast behöver kontakta en myndighet som guidar dem genom hela tillståndsproucessen. Projekten får även vid behov råd och hjälp att finansiera satsningen.

Skriftlig fråga om produktion av sällsynta jordartsmetaller

Den 22 oktober 2025 besvarade energi- och näringsminister Ebba Busch (KD) en skriftlig fråga från Markus Wiechel (SD) om vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att öka svensk produktion och raffinering av nödvändiga jordartsmetaller (fr. 2025/26:90).

Ministern anförde bl.a. att regeringen är bekymrad över Kinas exporthinder i fråga om sällsynta jordartsmetaller och komponenter som innehåller dessa metaller, vilket påverkar svenska och andra europeiska företag negativt. En säker tillgång till metaller och mineral är viktig för att möjliggöra det gröna samhällsbygget, stärka konkurrenskraften, elektrifiera Sverige och stärka svensk försvarsförmåga. Vidare framhöll ministern EU:s förordning om kritiska råmaterial som ett viktigt verktyg för att nå de målen. Förordningen har som mål att stärka EU:s försörjning av strategiska råmaterial. Det görs genom att man eftersträvar både mer egen brytning och utvinning av kritiska råmaterial och en mer diversifierad import. I nuläget har EU-kommissionen inom ramen för nämnda förordning godkänt fem s.k. strategiska EU-projekt i Sverige, vilket kommer att bidra till Sveriges och EU:s materialförsörjning.

Därtill påminde ministern om att regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslog en anslagsökning med 20 miljoner kronor årligen 2026–2028 för att förstärka SGU:s arbete med att kartlägga malmpotentiella områden. SGU föreslogs utöver det få ett tillskott på 23 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2027 för insatser som främjar gruv- och mineralnäringen.

Energi- och näringsministern framhöll vidare att svensk industri ska kunna göra investeringar och samtidigt hantera klimatomställningens utmaningar på ett effektivt sätt. Det ska inte vara svårare och mer tidskrävande att ansöka om miljötillstånd i Sverige än i andra EU-medlemsländer. Regeringen arbetar därför vidare med att göra miljöprövningsprocessen mer flexibel, effektiv och förutsebar. I sitt svar angav ministern även att regeringen avser att bilda en ny

myndighet för miljöprövning. Förslaget om en ny myndighet bereds inom Regeringskansliet och i fortsatt samverkan med berörda aktörer.

Utredning om prövningsprocesser och regelverk för en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral

I oktober 2022 presenterades utredningsbetänkandet En tryggad försörjning av metaller och mineral (SOU 2022:56). Utredningens uppdrag var att se över prövningsprocesser och regelverk för att säkerställa en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära källor. I tilläggsdirektiv i juni 2022 preciserade regeringen att uppdraget även innefattade att utreda hur försörjningen av innovationskritiska metaller och mineral som är nödvändiga för klimatomställningen kan få en särställning gentemot andra metaller och mineral i miljöbalkens bestämmelser om hushållning med mark och vatten. En övergripande slutsats i utredningsbetänkandet var att en hållbar försörjning inte kan åstadkommas enbart genom regelförändringar och förändrade prövningsprocesser, utan det behövs även insatser inom andra områden. Det handlar bl.a. om organisation, strategisk styrning och kunskapsförsörjning.

Betänkandet remitterades aldrig i sin helhet, men däremot togs det fram en promemoria som till viss del byggde på förslag i betänkandet. I promemorian föreslogs det ändringar i terrängkörningsförordningen (1978:594) och miljöprövningsförordningen (2013:251) som syftar till att förenkla för prospektörer och som är ett led i regeringens arbete med att förenkla och korta tillståndprocesserna. Den 16 november 2023 beslutade regeringen om dessa förordningsändringar. Besluten innebär att det infördes en generell dispens för terrängkörning och att anmälningsplikten för djupborrning togs bort för undersökningsarbete som utförs inom ramen för ett undersökningstillstånd enligt minerallagen.

Om kritiska råmaterial i regeringens klimathandlingsplan

I den klimathandlingsplan som regeringen presenterade den 21 december 2023 framhölls vikten av att säkra en trygg och hållbar råvaruförsörjning för svenska företag av sådana metaller och mineral som är kritiska och strategiska enligt EU:s förordning om kritiska råvaror och som är nödvändiga i produktionen av t.ex. vindkraftverk, batterier, livsmedel och transportinfrastruktur (skr. 2023/24:59).

Regeringen redovisade i anslutning till detta uppfattningen att den cirkulära användningen av innovationskritiska metaller och mineral bör stärkas och att det behövs en satsning på att definiera, utveckla och införa kvalitetssäkrade och volymmässigt tillräckliga råvaru- och produktflöden. Enligt vad som anfördes i skrivelsen ser regeringen detta som särskilt viktigt för s.k. kritiska och strategiska metaller och mineral.

I sitt ställningstagande till klimathandlingsplanen framhöll miljö- och jordbruksutskottet i likhet med regeringen att Sverige har en unik möjlighet att ta

till vara den tillväxtpotential och de geopolitiska fördelar som den gröna omställningen innebär. Sverige har ett fossilfritt elsystem, rikligt med mineral och metaller, hög kompetens, innovationskraft och betydande företagsamhet. Miljö- och jordbruksutskottet delade regeringens bedömning att omställningen, rätt tillvaratagen, kan skapa fler jobb, ökad tillväxt och stärkt välfärd (bet. 2023/24:MU15). Vidare konstaterade miljö- och jordbruksutskottet att det är positivt att Sverige genom en stark gruvsektor och cirkulär användning av mineral kan bidra till en ökad självförsörjningsgrad inom EU av metaller och mineral, som ofta är centrala råvaror i tekniker som är avgörande för klimatomställningen, och därigenom bidra till ökad säkerhet och mindre beroende av import från tredjeländer. Miljö- och jordbruksutskottet refererade även till ett yttrande från näringsutskottet (yttr. 2023/24:NU2y) där näringsutskottet hade framhållit den svenska gruvnäringens avgörande betydelse både för Sverige och för övriga EU när det gäller klimatet men också ur ett konkurrenskrafts- och beredskapsperspektiv. Såväl traditionella metaller som s.k. innovationskritiska metaller och mineral behövs i allt större utsträckning i samhället och för att klara den industriella omställningen från fossilbaserade till fossilfria processer. Mycket av detta råmaterial finns tillgängligt i Sverige. Näringsutskottet delade därför regeringens bedömning att processen för prospektering och utvinning av koncessionsmineral bör effektiviseras och bli mer förutsebar.

Totalförsvarets forskningsinstitut om sällsynta metaller och säkerhetspolitik

I augusti 2023 publicerade Totalförsvarets forskningsinstitut rapporten Sällsynta metaller och stormaktsrivalitet – En översikt om nya strategiska resurser och risker för råvarukonflikter. Rapporten belyser bl.a. hur omvärldsutvecklingen påverkar efterfrågan på dessa sällsynta metaller samt vilken risken är för nya resurskrig. Det slås vidare fast att handel med sällsynta metaller till skillnad från många andra handelsfrågor är tydligt kopplad till säkerhetspolitik. Det konstateras att Sverige kan bidra till att minska EU:s beroende av import av sällsynta metaller från Kina genom att öka utvinningen av dessa i Sverige utan att det skulle ge upphov till några avsevärda säkerhetspolitiska merkostnader, såsom behov av skydd av utvinning och transporter. Vidare görs bedömningen att för Sveriges del kan högre priser på sällsynta metaller komma att täcka de kostnader som uppkommer med anledning av att ny utvinning måste leva upp till högt ställda miljö- och arbetsmiljökrav.

Tillväxtanalys om en resurseffektiv och konkurrenskraftig metall- och mineralnäring

I rapporten En resurseffektiv och konkurrenskraftig metall- och mineralnäring (rapport 2023:18) har Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) studerat Sveriges konkurrensfördelar i jämförelse med andra länder och hur svensk politik skulle kunna utformas för att stärka landets utvinnings- och återvinningsindustri. Myndigheten konstaterar bl.a. att allt fler

metaller behövs för att ny teknik ska fungera, samtidigt som den miljö- och klimatpåverkan som uppstår från utvinning och förädling av metaller är betydande även fortsättningsvis. Vidare pekar myndigheten ut den marknadsmakt som Kina har skapat under de senaste decennierna kring särskilt innovationskritiska metaller som en särskild utmaning. Myndigheten slår fast att Sverige har en god geologisk potential för flera innovationskritiska metaller och mineral. För att möjliggöra en ökad utvinning av innovationskritiska metaller och mineral från primära och sekundära resurser rekommenderar Tillväxtanalys regeringen bl.a. att säkerställa att prövningsprocesserna för utvinning av metaller och mineral är förenliga med EU-rätten och konkurrenskraftiga ramvillkor för primär och sekundär metallproduktion i övrigt utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv samt att hantera de juridiska osäkerheterna kring utvinning ur gruvavfall. Myndigheten anser också att regeringen bör utreda lagring av avfallsströmmar för innovationskritiska metaller och mineral.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade senast våren 2025 motionsyrkanden om kritiska metaller och mineral (bet. 2024/25:NU18). Motionsyrkandena avstyrktes bl.a. med hänvisning till pågående och utförda insatser.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har redan tidigare konstaterat betydelsen av kritiska metaller och mineral. Dessa är viktiga för att klara omställningen till fossilfria energisystem, och efterfrågan ökar med anledning av det försämrade geopolitiska läget. Det är därför viktigt att öka svensk och europisk produktion av dessa metaller och mineral. I likhet med vad utskottet angett tidigare i detta betänkande har Sverige goda geologiska förutsättningar och en betydande potential att utvinna metaller som är av särskild betydelse för europeisk industriell utveckling, klimatomställning och säkerhet.

Utskottet kan konstatera att det har gjorts och görs flera insatser i Sverige och på EU-nivå för att öka kunskapen om var dessa metaller och mineral finns och vad som behövs för att kunna ta dem till vara. Det gäller t.ex. SGU:s uppdrag att kartlägga malmpotentiella områden och det arbete som bedrivs med anledning av EU:s förordning om kritiska råmaterial. Utskottet vill i detta sammanhang även nämna de fem svenska projekt som fått status som strategiska projekt inom ramen för EU-förordningen om kritiska råmaterial. Utskottet anser att även återvinning är en viktig del för att möta den ökade efterfrågan på kritiska metaller och mineral. Utskottet noterar Naturvårdsverkets uppdrag att ta fram ett förslag till nationellt program för cirkularitet av kritiska råmaterial, i syfte att bidra till att öka cirkulariteten av kritiska råmaterial i samhället i stort.

Utskottet är även av uppfattningen att kritiska metaller och mineral mot bakgrund av EU:s förordning om kritiska råvaror och det försämrade geopolitiska läget kan väntas vara en central del i regeringens aviserade mineralstrategi.

Mot denna bakgrund ser utskottet inget skäl för riksdagen att vidta några åtgärder med anledning av de här aktuella motionsförslagen.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Tillstånd och tillståndsprocesser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om tillstånd och tillståndsprocesser. Utskottet hänvisar bl.a. till pågående och utförda insatser.

Jämför reservation 5 (S), 6 (V) och 7 (MP).

Motionerna

I kommittémotion 2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 28 föreslås ett tillkännagivande om att stödja och påskynda öppnandet av nya gruvor i Sverige med fortsatt hänsyn till skydd av miljön. Motionärerna ser behov av att effektivisera tillståndsprocesserna för gruvverksamhet.

I kommittémotion 2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 22 efterfrågas ett tillkännagivande om att regeringen bör säkerställa att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd, dvs. tillstånd att prospektera mineral, för att i framtiden eventuellt kunna bryta i kärnområden för renskötsel, samt att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, alltid ska ges rätt att yttra sig över ansökan.

I kommittémotion 2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att undersökningstillstånd enligt minerallagen ska bli föremål för konsultation enligt konsultationsordningen. I yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om att en utförlig utredning av gruvverksamhetens prövningsprocesser bör tillsättas i syfte att främja en tydligare, effektivare och mer förutsägbar prövningsordning där miljö och människors rättigheter värnas. Motionärerna begär i yrkande 16 ett tillkännagivande om att 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas även vid prövning enligt miljöbalken, fristående från de bedömningar som har gjorts i koncessionsärendet. I yrkande 17 föreslås därtill ett tillkännagivande om att det bör anges att när en verksamhet senare ska prövas enligt miljöbalken eller andra lagar ska en prövning enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken göras oberoende av de ställningstaganden som har gjorts i koncessionsärendet.

I motion 2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M) begärs ett tillkännagivande om att undersöka möjligheterna att vidare utreda hur handläggningstiderna för tillståndsprocesser inom gruvnäringen kan kortas, bl.a. genom

tydligare tidsgränser, ökad samordning mellan berörda myndigheter samt större transparens.

Bakgrund och pågående arbete

Tillståndprocesser och EU:s förordning om kritiska råvaror

I EU-förordningen om kritiska råvaror lyfts effektiva tillståndprocesser fram som en viktig framgångsfaktor. Här bör t.ex. nämnas att varje medlemsstat i enlighet med de olika administrativa systemen kommer att kunna utse en eller flera gemensamma kontaktpunkter på den nivå de beslutar (lokal, regional eller nationell) och för de olika leden i värdekedjan (gruvdrift, förädling och materialåtervinning). Förordningen syftar också till att förkorta tiden för tillståndsförfarandet. Tillståndprocessen bör sammanlagt inte ta längre tid än 27 månader för utvinningsprojekt och 15 månader för förädlings- och materialåtervinningsprojekt.

Länsstyrelser får rollen som kontaktpunkt

Regeringen gav i december 2024 länsstyrelserna i Västerbottens län, Dalarnas län, Stockholms län, Örebro län, Västra Götalands län och Skåne län i uppdrag att vara kontaktpunkter enligt EU-förordningen om nettonollindustrin och EU-förordningen om kritiska råmaterial (KN2024/02517). Kontaktpunkterna ska underlätta och samordna tillståndprocessen för projekt som omfattas av de båda EU-förordningarna. I uppdraget ingår att informera företag om tillståndprocesser och att upprätta en tidsplan för dessa. Kontaktpunkterna ska bidra till en ökad förutsebarhet och underlätta företagets tillståndprocesser. I uppdragsbeskrivningen hänvisas det också till de ovannämnda tidsfrister för tillståndprocesser som finns angivna i EU-förordningen om kritiska råvaror.

Länsstyrelserna fick därtill i regleringsbrevet för 2024 i uppdrag att under två år vidta åtgärder för att göra sitt arbete med att tillståndspröva miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken mer förutsebart och effektivt och att korta handläggningstiderna. Syftet har varit att göra tillståndprocessen enligt miljöbalken mer effektiv, förutsebar och enhetlig, att förenkla för verksamhetsutövarna samt att stärka samarbetet mellan länen och miljöprövningsdelegationerna. I sin slutrapport från 15 december 2025 konstaterar länsstyrelserna att uppdraget sammantaget har lett till tydligare och mer enhetliga arbetssätt, ökad transparens och förbättrad service till verksamhetsutövarna (rapport 2025:38). Uppdraget har även bidragit till att höja kvaliteten, skapa mer förutsebara processer och i förlängningen minska handläggningstiderna. Länsstyrelserna konstaterar vidare att ett område som kräver vidare utveckling är kompetensdelning och stöd vid arbetstoppar, där hinder fortfarande finns.

Vidare fick länsstyrelserna i februari 2025 i uppdrag att fortsätta att bidra till mer effektiva och förutsebara tillståndprocesser genom att sprida och införa arbetssätt för effektivare samråd (KN2025/00301).

Remiss om kontaktpunkter, tillstånd och tidsfrister enligt EU-förordningen om kritiska råmaterial

Regeringen beslutade den 14 februari 2026 om att remittera promemorian Kontaktpunkter, tillstånd och tidsfrister enligt EU-förordningen om kritiska råmaterial och EU-förordningen om netto-nollindustri (KN2025/02439). Som anges ovan har regeringen tidigare gett sex länsstyrelser i uppdrag att vara kontaktpunkter enligt EU-förordningarna om kritiska råmaterial och om netto-nollindustri. I promemorian som nu skickats ut på remiss lämnas kompletterande förslag som syftar till att EU-förordningarna ska fungera som avsett i Sverige. I promemorian föreslås bl.a. att länsstyrelserna i Stockholms län, Skåne län, Västra Götalands län, Örebro län, Dalarnas län och Västerbottens län även i fortsättningen ska vara kontaktpunkter för både projekt för kritiska råmaterial och netto-nollprojekt. Det föreslås också kompletterande bestämmelser som tydliggör vilka svenska tillståndsförfaranden som omfattas av tidsfristerna och hur kontaktpunktens bekräftelse av en fullständig ansökan ska hämtas in. I promemorian föreslås att de kompletterande bestämmelserna i huvudsak samlas i en ny lag och tillhörande förordning. I fråga om EU-förordningarnas bestämmelser om miljöbedömningar föreslås att det införs upplysningsbestämmelser och kompletterande bestämmelser i miljöbalken. Vidare föreslås att det införs upplysningsbestämmelser i plan- och bygglagen (2010:900) och sektorslagstiftning som reglerar tillståndsförfaranden om att EU-förordningarna innehåller bestämmelser om planläggning och tidsfrister. Sista dag att svara på remissen är den 13 april 2026.

Av propositionsförteckningen för våren 2026 framgår att regeringen avser att överlämna propositionen Kontaktpunkter, tillstånd och tidsfrister enligt EU-förordningen om kritiska råmaterial och EU-förordningen om netto-nollindustri till riksdagen senare under våren 2026 för behandling efter sommaren.

SGU:s arbete med regelförenkling och effektivare tillståndprocesser

I regleringsbrevet för 2024 fick SGU i uppdrag att i en särskild rapport bl.a. redovisa vilka förenklingsåtgärder myndigheten har vidtagit för att minska företagens regelbörda och administrativa kostnader samt förbättra bemötande och service gentemot företagen. Myndigheten ska även redovisa fortsatta utvecklingsbehov, hinder och möjligheter i förenklingsarbetet samt effekter för företag. Rapporten ska lämnas senast den 15 mars varje år t.o.m. 2026. Slutredovisningen av uppdraget ska även innehålla en fördjupad analys av de åtgärder som har vidtagits och effekter för företag samt myndighetens förslag på fortsatta insatser inom förenklingsarbetet.

Därutöver konstaterade regeringen i budgetpropositionen för 2025 att intresset för prospektering hade ökat, vilket medför ökade krav på en snabbare handläggning. I dag är den i hög utsträckning analog. Regeringen beräknade att 5 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2026 skulle avsättas för att digitalisera SGU:s handläggningssystem kopplat till Bergsstaten (prop. 2024/25:1 utg.omr. 21).

Effektivare miljöprövningsprocesser

I regleringsbrevet för 2024 fick Naturvårdsverket i uppdrag av regeringen att vidta åtgärder i fråga om kommunikation, ändring av rutiner samt agerande vid samråd och förhandlingar (KN2024/02189). Naturvårdsverket skulle också redovisa hur myndigheten i övrigt hade arbetat för att tillståndsprövningen och tillsynsvägledningen enligt miljöbalken skulle bli effektivare och mer förutsägbara. Myndigheten hade också i uppgift att ta fram ett utbildningskoncept riktat till länsstyrelser om tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet för att främja och säkerställa en god och likartad handläggarkompetens i hela landet med kunskaper om miljölagstiftningens betydelse för industrin och olika branscher. Resultatet av åtgärderna redovisades i slutet av oktober 2024 och myndigheten föreslår bl.a. ett utbildningskoncept riktat till länsstyrelser om tillståndsprövning av miljöfarlig verksamhet för att främja och säkerställa en god och likartad handläggarkompetens i hela landet med kunskaper om miljölagstiftningens betydelse för industrin och olika branscher.

Natura 2000 prövas i miljötillståndprocessen

Våren 2024 behandlade riksdagen regeringens proposition Natura 2000-tillstånd vid ansökan om bearbetningskoncession enligt minerallagen (prop. 2023/24:126, bet. 2023/24:NU17, rskr. 2023/24:211). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2024.

De ändringar som antagits innebär att ett Natura 2000-tillstånd, i de fall ett sådant tillstånd krävs, inte längre är en förutsättning för att en ansökan om bearbetningskoncession ska kunna beviljas. Prövningen av Natura 2000-tillståndet görs i stället i samband med prövningen av ett miljötillstånd. Det har även införts ett förtydligande i minerallagen om att uppgifterna i miljökonsekvensbeskrivningen ska ha den omfattning och detaljeringsgrad som behövs för prövningen av koncessionsansökan.

Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning

Hösten 2024 behandlade riksdagen regeringens proposition Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning (prop. 2023/24:152, bet. 2024/25:MJU4, rskr. 2024/25:21). Syftet med förslagen i propositionen var att skapa en modernare och effektivare miljöprövning och att förenkla regelverket för miljöprövning genom större enhetlighet och tydligare kravnivåer.

Miljö- och jordbruksutskottet ställde sig bakom regeringens samtliga förslag till lagändringar. Utskottet konstaterade bl.a. att det pågår ett antal arbeten för att ytterligare förbättra miljöprövningen. Miljötillståndsutredningen (se vidare nedan) har t.ex. i uppdrag att lämna förslag på hur tillståndsprövningen enligt miljöbalken kan förenklas och förkortas genom att göra prövningen mer flexibel, effektiv och förutsebar. Miljö- och jordbruksutskottet sa sig se positivt på dessa pågående insatser och delade näringsutskottets bedömning i ett yttrande (yttr. 2024/25:NU1y) att det vid den aktuella tidpunkten saknades

skäl för riksdagen att rikta tillkännagivanden till regeringen om att återkomma med fler förslag för att ytterligare förkorta ledtiderna i tillståndprocesserna.

Riksdagen följde miljö- och jordbruksutskottets förslag och de nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2025.

Miljötillståndsutredningen

Den 8 juni 2023 beslutade regeringen om direktiv till en särskild utredare (dir. 2023:78). Utredningen antog namnet Miljötillståndsutredningen och överlämnade den 21 januari 2025 betänkandet En ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsprövningsprocess (SOU 2024:98) till klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari. I betänkandet föreslås bl.a. att det inrättas en ny prövningsmyndighet för hela miljöprövningsprocessen som ska ansvara för hela miljöbedömnings- och tillståndsprövningsprocessen. Vidare föreslås en ny samlad reglering av miljöprövningen för att underlätta tillämpningen av regelverket. Därtill föreslår utredningen att det införs en ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsprövningsprocess, så att den motsvarar EU-rättens krav. I början av februari 2025 skickade regeringen ut utredningens betänkande på remiss, med sista svarsdag den 15 juni 2025.

I anslutning till överlämnandet av betänkandet beslutade regeringen om ett tilläggsdirektiv (dir. 2025:2) till utredningen. Utredningen ska bl.a. analysera möjligheterna att samla bestämmelser om hushållning i en särskild lag och ta ställning till hur ett besked om det allmännas grundläggande syn på lämpligheten av en viss verksamhet på en viss plats kan lämnas i ett tidigt skede. Vidare ska utredningen utreda om handläggningstiden i plan- och byggprocessen kan förkortas samt analysera om den totala handläggningstiden för tillståndsprövningen enligt miljöbalken kan förkortas.

Miljötillståndsutredningen har sedan dess överlämnat två delbetänkanden till regeringen. Den 11 juli presenterade man sitt delbetänkande Tidigt besked om lämplig användning av mark och vatten (SOU 2025:88). I delbetänkandet föreslås att hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken flyttas till en ny lag. Lagen bör enligt utredningen benämnas lagen om hushållning med mark- och vattenområden. I lagen förtydligas när och hur hushållningsbestämmelserna ska tillämpas. I lagen placeras också bestämmelser om nationell områdesplanering och en ny reglering av tidigt besked om avvägning av allmänna intressen i förhållande till en ny verksamhet på en viss Delbetänkandet har under hösten 2025 remissbehandlats.

Den del av uppdraget som gäller att förkorta tidsåtgången för prövning i plan- och byggprocessen och i samband med överklaganden enligt miljöbalken överlämnades till regeringen den 13 januari 2026 (SOU 2025:122). Utredningen föreslår bl.a. att instansordningen ändras och att det införs en avgift för att överklaga beslut. Övriga delar av uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2026.

Ny miljöprövningsmyndighet under 2027

Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 meddelat att den avser att inrätta en ny miljöprövningsmyndighet under 2027 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 20). Reformen bygger på Miljötillståndsutredningens förslag och innebär att prövningsuppgifter som i dag ligger hos flera aktörer kan samlas under en och samma myndighet. Syftet är att göra miljöprövningen mer samordnad och enhetlig. Den nya myndigheten kommer inledningsvis att ta över de tillståndsprövningar som i dag hanteras av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer. Längre fram kommer även tillståndsprövningar som mark- och miljödomstolarna i dag prövar som första instans att flyttas till den nya myndigheten.

Den 7 oktober 2025 skickade regeringen promemorian En ny miljöprövningsmyndighet på remiss. I promemorian föreslås de författningsbestämmelser som krävs för att inrätta en ny myndighet för miljöprövning, Miljöprövningsmyndigheten, ska ta över de ärenden som i dag handläggs av länsstyrelsernas miljöprövningsdelegationer. Förslaget i promemorian kompletterar förslaget om att inrätta en ny miljöprövningsmyndighet som lämnas i betänkandet En ny samordnad miljöbedömnings- och tillståndsprövning (SOU 2024:98). Remisstiden gick ut den 8 december 2025.

Av propositionsförteckningen för våren 2026 framgår att regeringen avser att lämna propositionen Ny prövningsmyndighet på miljöområdet till riksdagen den 17 mars 2026.

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om tillstånd och tillståndsprövningar behandlade utskottet senast våren 2025 (bet. 2024/25:NU18). Utskottet hänvisade då till pågående och utförda insatser och avstyrkte yrkandena.

Utskottets ställningstagande

För att stärka tillgången på metaller och mineral samt mot bakgrund av det försämrade geopolitiska läget och behovet av omställning till fossilfria energisystem är det utskottets uppfattning att tillståndsprövningarna behöver vara snabba och förutsägbara samtidigt som klimatet och gruvornas närmiljö värnas. Det är viktigt inte bara för att Sverige ska kunna möta klimatomställningens utmaningar utan även för att säkra näringslivets konkurrenskraft.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen den här mandatperioden tagit ställning till motionsyrkanden om gruvnärlingsrelaterade tillstånd och prövningsprocesser. Senast det skedde var våren 2025 och utskottet avstyrkte då motionsyrkandena med hänvisning till pågående och utförda insatser (bet. 2024/25:NU18). I det föregående har utskottet redogjort för delar av de insatser som pågår inom området, och utskottet kan därutöver konstatera att effektiva tillståndsprövningar även lyfts fram som centralt i EU:s förordning om kritiska råvaror

och i de tre betänkanden som Miljötillståndsutredningen har lämnat till regeringen. Utskottet ser således positivt på regeringens arbete för att förkorta och effektivisera tillståndprocesserna.

Vidare välkomnar utskottet att EU-kommissionen har beslutat att ge fem svenska projekt status som strategiska projekt inom ramen för EU-förordningen om kritiska råmaterial. Denna status syftar till att påskynda utvinningen av kritiska råvaror genom att tillståndprocesser har tydliga tidsramar och en ordning där företagen ges en kontaktpunkt i myndighetsprövningen.

Utskottet vill därtill påminna om att ett förslag från Miljötillståndsutredningen var att det bildas en ny myndighet för miljöprövningen. Utskottet noterar att regeringen i budgetpropositionen för 2026 meddelade att den kommer att gå vidare med förslaget, och av propositionsförteckningen för våren 2026 framgår det att regeringen avser att lämna propositionen En ny prövningsmyndighet på miljöområdet till riksdagen den 17 mars 2026. Det är utskottets förhoppning att en ny myndighet för miljöprövning kan leda till en mer samordnad och enhetlig miljöprövning.

Utskottet kan med anledning av motionsyrkandena om en översyn av hushållningsbestämmelserna i miljöbalken konstatera att Miljötillståndsutredningen bl.a. föreslagit att hushållningsbestämmelser i nuvarande 3 och 4 kap. miljöbalken flyttas till en ny lag. Syftet är enligt utredningen att förtydliga när och hur hushållningsbestämmelserna ska tillämpas. Utredningen föreslår också att bestämmelser om nationell fysisk planering och regeringens tillämpning av hushållningsbestämmelserna i områdesanvändningsbesked placeras i den nya föreslagna lagen. Utskottet vill här påminna om att utredningens förslag remissbehandlades under hösten 2025 och för närvarande bereds inom Regeringskansliet.

Utskottet ser således positivt på att regeringen vidtagit flera olika åtgärder i syfte att förenkla och effektivisera de olika prövningsprocesser som föregår den typ av verksamhet som regleras i minerallagen. Utskottet ser vidare att det fortfarande pågår viktigt arbete med denna inriktning.

Mot bakgrund av det som nämnts ovan ser utskottet inget skäl för riksdagen att göra tillkännagivanden till regeringen i enlighet med förslagen i motionsyrkandena.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Ersättning, avgifter och återföring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ersättningar och återföring av medel till de områden där gruvbrytning förekommer. Utskottet hänvisar bl.a. till att det finns skäl att avvakta eventuella överväganden om frågor av detta slag i regeringens aviserade mineralstrategi.

Jämför reservation 8 (V), 9 (C) och 10 (MP).

Motionerna

I syfte att öka återvunna råvarors konkurrenskraft gentemot jungfruliga efterfrågas i partimotion 2025/26:3548 yrkande 145 av Daniel Helldén m.fl. (MP) ett tillkännagivande om att Sverige ska höja mineralavgiften och utreda införandet av en gruvmineralskatt liknande den som införts i Finland.

I kommittémotion 2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör återkomma med förslag om höjda mineralavgifter. Motionärerna anser att mineralavgiften bör utformas så att en större andel av intäkterna tillfaller de samhällen där gruvbrytningen sker, och att avgiften ska minska proportionerligt om de brutna mineralerna vidareförädlas lokalt.

I kommittémotion 2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 30 begärs ett tillkännagivande om att undersöka förutsättningarna för att höja mineralersättningen samtidigt som den del av ersättningen som i dag tillfaller staten bör gå till lokalsamhället.

I motion 2025/26:2047 av Sten Bergheden (M) föreslås ett tillkännagivande om att se över förutsättningarna för stärkt äganderätt i minerallagen utan att försvåra utvecklingen av fler gruvor. Motionären föreslår bl.a. att minerallagen omarbetas så att mineralfyndigheter ingår i markägarens egendom.

I motion 2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att undersöka möjligheterna att utreda om ersättningen till markägare och lokalsamhälle vid mineralutvinning bör höjas till minst 2 procent av bruttointäkterna. Mot bakgrund av en sådan höjning begär motionären i yrkande 2 ett tillkännagivande om att regeringen ska undersöka möjligheterna till ändringar i minerallagen som gör den relevant för den tid vi nu lever i och som säkerställer långsiktiga och konkurrenskraftiga villkor för mineralutvinning i Sverige i syfte att stärka svenska intressen.

Bakgrund och pågående arbete

Regeringsformen om äganderätten

I 2 kap. 15 § första stycket regeringsformen anges att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna

eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnader utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Vidare gäller enligt andra stycket i samma paragraf att den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå från sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller en byggnad på ett sådant sätt att den pågående markanvändningen inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Översyn av det grundlagsfästa egendomsskyddet

Våren 2019 biföll riksdagen ett förslag om ett tillkännagivande om att regeringen borde tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdraget att se över och stärka det grundlagsreglerade egendomsskyddet (bet. 2018/19:KU27, rskr. 2018/19:281). I juni 2023 tillsattes sedermera en sådan kommitté med justitierådet i Högsta förvaltningsdomstolen Henrik Jermsten som ordförande.

I januari 2025 redovisade kommittén sitt uppdrag i betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2). Kommittén konstaterar att uppdraget har varit att bedöma vilka generella förutsättningar som bör gälla för att en inskränkning i egendomsskyddet och näringsfriheten ska vara godtagbar. Kommittén landade dock i bedömningen att det inte var möjligt att uppnå ett tillräckligt brett parlamentariskt stöd för att föreslå en ändring i regeringsformen i fråga om egendomsskyddet och näringsfriheten. I sammanhanget kan det finnas skäl att nämna att det inte ingick i kommitténs uppdrag att överväga ändringar av rätten till ersättning vid inskränkningar i egendomsskyddet.

Mineralersättning och vissa avgifter

I några av motionerna berörs det som vissa av motionärerna betecknar mineralersättning och andra kallar mineralavgift. Av den anledningen kan det finnas skäl att klarlägga de olika begreppen. Enligt 14 kap. 1 § minerallagen ska sökande betala en ansökningsavgift i enlighet med vad regeringen föreskriver. Därtill anges i 2 § att innehavare av undersökningstillstånd ska betala en avgift till staten. Avgiften ska bestämmas med beaktande av undersökningsområdets storlek och arten av de mineral som omfattas av tillståndet enligt vad regeringen närmare föreskriver. Vidare bedöms samhällsintresset av att mineral kan brytas och tas till vara som ett så starkt allmänt intresse att grundlagens förutsättningar för ingrepp i markägarens rätt är uppfyllda. Vid ingrepp i markägares rättigheter med stöd av minerallagen är markägarna dock garanterade ersättning.

I 7 kap. 1 § anges att skada eller intrång som motiveras av undersökningsarbete ska ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs. Ofta bestäms ersättningens storlek genom frivilliga uppgörelser mellan koncessionshavaren och markägaren. Om inte sådana uppgörelser kan nås bestäms ersättningen enligt expropriationsrättsliga principer.

Ägare av den mark som omfattas av en bearbetningskoncession får även en särskild ersättning baserad på värdet av den malm som bryts, s.k. mineralersättning. Enligt 7 kap. 7 § minerallagen ska ersättningen motsvara 2 promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits och uppfodrats inom koncessionsområdet under året. Av ersättningen ska tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägare inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Bestämmelserna om mineralersättning gäller alla koncessioner som har beviljats sedan maj 2005 och där gruvdrift pågår. Det bör noteras att mineralersättningen inte har någon direkt koppling till den eventuella miljöskada som gruvverksamheten kan resultera i eller till finansiering av efterbehandlingsåtgärder. De intäkter som tillfaller staten genom mineralersättningen redovisas i stället – enligt de principer som gäller för statens budgethantering – mot inkomsttitel på statens budget.

Om ersättningar i Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral

Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) slog fast att svenska järnmalmgruvor har höga kostnader jämfört med motsvarande gruvor i andra länder. Detta beror främst på att brytningsformen i underjordsgruvor är dyrare än i dagbrott. Utredningen konstaterade att gruvbolag som utvinner andra mineral i Sverige uppvisar större marginaler, vilket innebär att de har större möjlighet att klara en höjning av mineralersättningen. Om en höjning av mineralersättningen enbart skulle gälla de koncessioner som betalade mineralersättning när rapporten skrevs skulle en höjning till 5 procent generera 179 miljoner kronor extra i skatteintäkter. Anledningen till detta relativt låga belopp är att nettobidraget till statskassan av höjningen från statsägda LKAB per definition blir noll. Den ökade kostnaden minskar proportionerligt bolagets omsättning och därmed dess avkastning till staten.

Mineralersättning som en prioriterad fordran

I 11 kap. konkurslagen (1987:672) regleras utdelningen av medel från ett konkursbo till fordringsägarna. Den ordning i vilken betalningsanspråken ska tillgodoses vid en konkurs och utmätning regleras i sin tur i förmånsrättslagen (1970:979) och i utsökningsbalken. Utgångspunkten är att alla fordringar har samma rätt. I förmånsrättslagen finns dock en uppräkningslista av vissa fordringar som har bättre rätt än andra – förmånsrätt – och vilken ordning som gäller mellan dessa s.k. prioriterade fordringar. Fordringar utan förmånsrätt, dvs. oprioriterade eller övriga fordringar, har inbördes lika rätt.

Värddelning med lokalsamhället

I några av motionerna efterfrågas tillkännagivanden som gäller frågor om gruvdrift och lokal samhällsutveckling. Frågor om värddelning med lokalsamhället behandlades i ett kapitel (kap. 14) av den statliga Utredningen om en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral (SOU 2022:56) som överlämnades till regeringen i oktober 2022. Utredningen konstaterade bl.a. att ett socialt medgivande för gruvverksamhet kan stärkas av en ökad värddelning av den nytta som metall- och mineralnäringen genererar. Vidare bedömde utredningen att det behövs en bredare skatteöversyn och översyn av kommunal finansiering, men att utredningen inte hade haft i uppgift att utreda frågor med denna inriktning närmare. Utredningen resonerade även om möjligheterna att inrätta det man betecknade en gruvpott för lokal samhällsutveckling och kapacitetsuppbyggnad där nivån bestäms i den statliga budgetprocessen. Gruvpotten ska bidra till att kommuner och andra berörda ska kunna få en större andel av det värde som ett gruvprojekt genererar och övergripande att en större andel av det värde som mineralnäringen genererar ska kunna komma hela landet till del.

Enligt uppgift från Klimat- och näringslivsdepartementet i mars 2025 pågår det inte längre någon beredning med anledning av utredningens betänkande.

Om återföring i EU-förordningen om kritiska råmaterial

I den tidigare omnämnda EU-förordningen om kritiska råmaterial som trädde i kraft i maj 2024 berörs frågor om social hållbarhet och engagemang i projekt som påverkar lokalsamhällen. I förordningen föreskrivs åtgärder för att främja lokal acceptans genom bl.a. ekonomiska fördelar och samhällsnytta, såsom nya arbetstillfällen och investeringar i lokal infrastruktur. Det ställs krav på projektägare att inkludera planer för att minska negativa sociala och miljömässiga effekter samt att skapa direkta fördelar för de berörda samhällena, vilket kan bidra till långsiktig utveckling och stabilitet i områden där gruv- och råvaruprojekt etableras. På lokal nivå innebär förordningen en rad specifika krav och möjligheter för samhällen som påverkas av gruv- och råvaruprojekt. Förordningen föreskriver även att projekt ska säkerställa en rättvis fördelning av de ekonomiska vinsterna från råvaruutvinning.

Översyn av det kommunalekonomiska utjämnningssystemet

Den 2 juli 2024 publicerade Utjämningskommittén sitt betänkande Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50). Betänkandet innehåller en omfattande analys av det kommunalekonomiska utjämnningssystemet och dess effekter på likvärdighet, effektivitet och tillväxt. Syftet med utredningen var att säkerställa att utjämnningssystemet även framöver bidrar till jämlika ekonomiska förutsättningar för kommuner och regioner, samtidigt som det bevarar drivkrafter för effektivisering och lokal utveckling. Kommittén konstaterade att utjämnningssystemet fyller en betydande

funktion när det gäller att skapa likvärdiga möjligheter att tillhandahålla välfärdstjänster oberoende av skattekraft och strukturella förutsättningar. Samtidigt framhölls behovet av att modernisera systemets beräkningsmodeller och förbättra träffsäkerheten, särskilt när det gäller att beakta skillnader i gleshet, socioekonomiska förhållanden och bebyggelsestruktur. I betänkandet föreslås bl.a. en ny gleshetsmodell baserad på bosättningsmönster samt införandet av en särskild öfaktor för kommuner med geografiska särdrag. Kommittén föreslår vidare en höjning av garantinivån i inkomstutjämningen till 116 procent samt förändringar i kostnadsutjämningen för att bättre spegla kommunernas strukturella förutsättningar. I betänkandet uppmärksammas även behovet av att minska antalet riktade statsbidrag och stärka det generella statsbidraget, för att ge kommuner och regioner större flexibilitet i sin resursanvändning.

I budgetpropositionen för 2026 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 25) anger regeringen att beredningen av kommitténs förslag pågår inom Regeringskansliet. Som ett led i beredningen av Utjämningskommitténs betänkande Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn (SOU 2024:50) har regeringen tagit fram en promemoria med förslag till förändringar av tillägget för administration i kostnadsutjämningen för kommuner (Fi2025/02010). Promemorian remissbehandlades under hösten 2025.

Gruvmineralskatt i Finland

Finland införde 2024 en ny skatt på gruvmineral som brutits i landet, dvs. en gruvmineralskatt. Syftet med gruvmineralskatten är att ersätta finska staten för användningen av icke-förnybara naturresurser. Bestämmelser om gruvmineralskatten finns i lagen om gruvmineralskatt (314/2023). Skatten omfattar samtliga gruvmineral som bryts i Finland och som avses i gruvlagen, med undantag för guld som hittats vid guldvaskning. De som har ett tillstånd som berättigar till utvinning av gruvmineral är skattskyldiga, vilket vanligtvis är gruvbolag. Gruvmineralskatteintäkterna fördelas så att andelen för de kommuner där gruvan ligger är 30 procent och statens andel är 70 procent. Skatteintäkterna redovisas till de kommuner där gruvorna ligger.

Granskning av statens hantering av expropriation och andra markintrång

Mot bakgrund av att staten och andra aktörer har möjlighet att ta privat mark i anspråk med tvång har Riksrevisionen granskat statens hantering av expropriation och andra markintrång. Syftet med granskningen var att svara på om statens hantering av expropriation och andra former av markintrång är effektiv och likvärdig. Resultatet av granskningen presenterades i november 2023 i rapporten Statens hantering av markintrång – värdering och beslut om ersättning (RiR 2023:18). Riksrevisionens övergripande slutsats var att myndigheternas hantering i stor utsträckning är enhetlig och effektiv inom respektive myndighet, men att det finns skillnader i hur myndigheterna behandlar fastig-

hetsägare och bestämmer ersättningen i vissa fall. Trots att de flesta ersättningar bestäms genom frivilliga överenskommelser är förhandlingsutrymmet begränsat. Riksrevisionen bedömer att myndigheterna inte alltid är tydliga med vilka avvägningar de gör för att bestämma ersättningen vid markintrång.

I mars 2024 överlämnade sedan regeringen en skrivelse till riksdagen, i vilken den redovisade sin syn på Riksrevisionens bedömningar och rekommendationer (skr. 2023/24:106). Regeringen instämde i huvudsak i Riksrevisionens iakttagelser och bedömningar och ansåg att det är viktigt att ersättningar vid olika markintrång bestäms på ett förutsägbart och enhetligt sätt samt att de statliga resurserna används kostnadseffektivt. Regeringen konstaterade att myndigheternas förutsättningar att behandla fastighetsägare på ett enhetligt sätt har ökat. En s.k. bokstavsutredare har fått i uppdrag att se över regelverket för ersättning vid upplåtelse av ledningsrätt i samband med elnätsutbyggnad. I övrigt fann regeringen inga skäl att vidta några åtgärder med anledning av Riksrevisionens granskning och rekommendationer.

Civilutskottet behandlade regeringens skrivelse i juni 2024 (bet. 2023/24:CU24). Liksom regeringen instämde utskottet i Riksrevisionens bedömning att det är viktigt att ersättningar vid olika former av markintrång bestäms på ett förutsägbart och enhetligt sätt och att de statliga resurserna används kostnadseffektivt.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om den s.k. mineralersättningen. Senast detta skedde var våren 2025 (bet. 2024/25:NU18). Utskottet avstyrkte då motionsyrkandena bl.a. med hänvisning till att riksdagen bör avvakta regeringens aviserade mineralstrategi innan det finns anledning för riksdagen att agera i frågan. Utskottet hänvisade även till vad det sagts i februari 2025 med anledning av motionsyrkanden om återföring av medel och äganderätt (bet. 2024/25:NU10). Utskottet framhöll även att återföringsfrågorna bör behandlas i anslutning till en bredare översyn av skattesystemet och då beakta den översyn av det kommunala skatteutjämningsystemet som bereds inom Regeringskansliet (SOU 2024:50).

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid åtskilliga tillfällen under de senaste åren behandlat motioner om den s.k. mineralersättningen. I likhet med förra året noterar utskottet att motionärerna i vissa fall tycks åsyfta denna ersättning när de använder begreppet mineralavgift. Utskottet kan även detta år konstatera att regeringen arbetar med att ta fram en mineralstrategi. Utskottet anser fortfarande att riksdagen bör invänta eventuella överväganden om mineralersättning i nämnda strategi innan det finns anledning för riksdagen att agera i frågan. Utskottet gör även samma bedömning när det gäller motionsyrkandena om äganderätt med koppling till prospektering och utvinning av metaller och mineral och anser således

att riksdagen också när det gäller dessa frågor bör avvakta regeringens aviserade mineralstrategi. Utskottet vill i detta sammanhang även påminna om vad som anförts ovan om Utjämningskommitténs förslag från 2024 och att stora delar av förslagen fortfarande bereds inom Regeringskansliet. Utskottet noterar att kommittén bl.a. framhåller behovet av att modernisera det kommunala utjämnningssystemets beräkningsmodeller och förbättra träffsäkerheten, särskilt när det gäller att beakta skillnader i gleshet, socioekonomiska förhållanden och bebyggelsestruktur. Utskottet anser att också detta är frågor som bör beaktas i samband med behandlingen av förslag som rör återföring av medel och mineralersättningen. Enligt utskottet är även detta skäl för riksdagen att avvakta i frågan. Utskottet bedömer därför att det i nuläget inte finns anledning för riksdagen att rikta några tillkännagivanden till regeringen i enlighet med motionerna.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Utvinning av uran

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om utvinning av uran. Utskottet hänvisar bl.a. till gällande lagstiftning samt pågående och genomförda insatser.

Jämför reservation 11 (V, C, MP), motivreservation 12 (S), reservation 13 (S, V, C), motivreservation 14 (MP), reservation 15 (S, V, C, MP) och 16 (V, C, MP) samt motivreservation 17 (S).

Motionerna

I kommittémotion 2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 föreslås ett tillkännagivande om att det kommunala vetot mot uranbrytning bör kvarstå, men att uran som biprodukt av annan utvinning ska kunna användas i Sverige.

I kommittémotion 2025/26:3582 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 139 begärs ett tillkännagivande om att se över möjligheten att tillåta uranutvinning ur biprodukter från annan gruvdrift.

I kommittémotion 2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer. I yrkande 12 efterfrågar motionärerna ett tillkännagivande om att fortsatt förbjuda brytning av uran i Sverige. I yrkande 13 begärs ett tillkännagivande om att inte försvaga eller ta bort det kommunala vetot när det gäller uranbrytning.

I motion 2025/26:637 av Matilda Ernkrans m.fl. (S) efterfrågas ett tillkännagivande om att Sverige bör överväga att införa ett stopp för gruvbrytning i alunskiffer till dess att det kan visas att sådan brytning kan ske utan risk för vattenmiljöer och människors hälsa.

I motion 2025/26:1247 av Anna-Caren Säterberg och Lena Bäckelin (båda S) föreslås ett tillkännagivande om att Sverige bör överväga att införa ett stopp för gruvbrytning i alunskiffer till dess att det kan visas att sådan brytning kan ske utan risk för vattenmiljöer och människors hälsa.

I motion 2025/26:1882 av Magnus Manhammar (S) föreslås ett tillkännagivande om att studera förutsättningarna för ett förbud mot brytning av alunskiffer i Sverige.

I motion 2025/26:1669 av John E Weinerhall (M) föreslås ett tillkännagivande om ändringar i minerallagen för att åter göra det möjligt att bryta uran i Sverige.

I motion 2025/26:3363 av Camilla Hansén m.fl. (MP) föreslås ett tillkännagivande om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer.

I motion 2025/26:3789 av Daniel Riazat (-) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att uranbrytning inte ska tvingas på kommuner och att Sverige inte ska göra sig beroende av import från auktoritära stater för kärnbränsleförsörjning.

Bakgrund och pågående arbete

Förbudet mot utvinning av uran har tagits bort

Riksdagen behandlade hösten 2025 regeringens proposition Förbudet mot utvinning av uran tas bort (prop. 2024/25:203, bet. 2025/26:NU7, rskr. 2025/26:40). I propositionen föreslog regeringen lagändringar som bl.a. syftade till att göra det möjligt att dels utvinna uran i Sverige, dels söka och under vissa förutsättningar få undersökningstillstånd och bearbetningskoncession för uran.

Näringsutskottet ställde sig bakom regeringens förslag till lagändringar. Utskottet konstaterade att Sverige har behov av uran och att det finns stora tillgångar av uran i berggrunden. Vidare noterade utskottet att det tidigare inte har bedömts vara ekonomiskt lönsamt att bryta uran i Sverige, men mot bakgrund av en ökad efterfrågan i omvärlden har intresset för utvinning ökat. Utskottet ställde sig därför bakom regeringens förslag i propositionen om att ta bort miljöbalkens förbud mot att ge tillstånd till gruvdrift eller gruvanläggning som avser uranhaltigt material samt till att uran ska vara en koncessions-mineral enligt minerallagen. De föreslagna ändringarna innebär att det kommer att vara möjligt att utvinna uran i Sverige och att bevilja undersökningstillstånd och bearbetningskoncession för uran. Utskottet konstaterade också att förslaget kommer att möjliggöra fullständiga undersökningar av berggrunden och ett effektivt utnyttjande av de metaller och mineral som finns.

Vidare framhöll utskottet när det gäller förslaget i propositionen om att begränsa regeringens tillåtlighetsprövning av sådana kärntekniska anläggningar som prövas enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet att utskottet delar regeringens uppfattning att det är viktigt att undanröja den befintliga dubbelregleringen. Det var utskottets uppfattning att en sådan ändring medför att reglerna blir tydligare och lättare att förstå. Utskottet ställde

sig även bakom den ändring i miljöbalken som innebär att regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning begränsas för verksamheter där små mängder uran hanteras samt att prövningen av sådana verksamheter inte längre kommer att omfattas av det s.k. kommunala vetot.

I utskottets betänkande fanns sex reservationer (S, V, C, MP). I en reservation (S, V, C, MP) föreslogs att riksdagen skulle avslå regeringens förslag och i en reservation (S, V, C, MP) föreslogs ett tillkännagivande om det kommunala vetot.

Riksdagen följde näringsutskottets förslag och de nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 2026.

Skriftlig fråga om att avskaffa det kommunala vetot för uranbrytning

Klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari (L) besvarade den 28 januari 2026 en skriftlig fråga av Rickard Nordin (C) om huruvida regeringen avser att lägga fram ett förslag om att avskaffa det kommunala vetot vid uranbrytning (fr. 2025/26:403). I sitt svar anger klimat- och miljöministern att riksdagen den 5 november 2025 beslutade att ta bort förbudet mot att utvinna uran. Sedan årsskiftet är därmed regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning enligt miljöbalken begränsad till sådana kärntekniska anläggningar som prövas av regeringen enligt lagen om kärnteknisk verksamhet. För att regeringen ska få tillåta en verksamhet som omfattas av en tillåtlighetsprövning krävs det att den berörda kommunen har tillstyrkt den.

Vidare anges att regeringen den 8 juli 2025 remitterade promemorian Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och anrikning av kärnämnen. I promemorian föreslås att en anläggning för utvinning av kärnämnen inte längre ska vara en kärnteknisk anläggning enligt lagen om kärnteknisk verksamhet. En sådan anläggning för utvinning ska i stället vara en kärnteknisk verksamhet.

Lagrårsremiss om ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen

Regeringen beslutade den 5 februari 2026 om lagrårsremissen Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen. I lagrårsremissen föreslås ändringar i lagen om kärnteknisk verksamhet som innebär att en anläggning för utvinning av kärnämnen eller för bearbetning för koncentration av utvunna kärnämnen inte längre ska anses vara en kärnteknisk anläggning. Utvinning och bearbetning för efterföljande koncentration av kärnämnen ska i stället utgöra kärnteknisk verksamhet.

Ändringarna görs i syfte att skapa en ändamålsenlig reglering av utvinning och bearbetning av kärnämnen, där strålskydds- och säkerhetskrav är anpassade efter verksamhetens risker. Förslagen innebär att utvinning och bearbetning av uran på en övergripande nivå kommer att behandlas på samma sätt som andra metaller och mineral inom ramen för den samlade tillståndsprocessen.

Förslaget att en anläggning för utvinning och bearbetning av kärnämnen inte längre ska vara en kärnteknisk anläggning får till följd att regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning enligt miljöbalken (17 kap. 1 § 1) inte längre kommer att omfatta anläggningar för utvinning av kärnämnen. Det här innebär vidare att det inte längre kommer att krävas kommunfullmäktiges tillstyrkande för att verksamheten ska kunna tillåtas (17 kap. 6 § miljöbalken).

Regeringen menar att förslaget kommer att leda till en minskad börda för en tillståndshavare, utan att det ökar risken för att människors hälsa eller miljön utsätts för skadlig verkan av strålning vid utvinning av kärnämnen. Genom förslaget skapas förutsättningar för en verksamhet av strategisk betydelse för landets energiförsörjning och för Sverige att bidra till målsättningen om en större självförsörjning av kritiska metaller och mineral och till den gröna omställningen med etablering av ny kärnkraft.

Enligt uppgift från Regeringskansliet avser regeringen att lämna en proposition till riksdagen i mars 2026.

Förbud mot utvinning av kol, olja och naturgas och begränsningar av utvinning i alunskiffer

Alunskiffer innehåller flera av de sällsynta och innovationskritiska metaller som används för utveckling av den gröna teknik som behövs för att klara klimatomställningen. De svenska uranfyndigheterna finns i alunskifferar och i urberget. Uranrik alunskiffer förekommer i Skåne, Västergötland, Östergötland, Öland och Närke och längs den svenska fjällkedjan.

Våren 2022 antog riksdagen regeringens förslag till lagändringar i propositionen Förbud mot utvinning av kol, olja, naturgas och skärpta regler för utvinning i alunskiffer (prop. 2021/22:150, bet. 2021/22:NU23, rskr. 2021/22:329). Regeringens förslag gällde ändringar i miljöbalken och minerallagen med innebörden att det infördes ett förbud mot utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja och naturgas.

I samma ärende beslutade riksdagen även om att införa ett lämplighetskrav i minerallagen för den som ansöker om bearbetningskoncession för utvinning av koncessionsmineral i alunskiffer. I propositionen påpekade regeringen att utvinning i alunskiffer är förenad med betydande miljörisker. Regeringen ansåg därför att lämplighetsbedömningen, utöver sökandens förmåga och avsikt att bearbeta fyndigheten så som den framgår av malmbevisningen, även bör innefatta en bedömning av sökandens lämplighet i övrigt att bearbeta fyndigheten. Enligt 4 kap. 2 § minerallagen får koncession för bearbetning av koncessionsmineral i alunskiffer efter lagändringens ikraftträdande endast beviljas den som visar att den är lämplig att bedriva sådan bearbetning.

Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2022.

En utredning om kommunalt veto mot brytning i alunskiffer har aviserats

I artikeln Stärkt självförsörjning genom säker brytning av uran som publicerades den 5 februari 2026 på regeringens webbplats framhåller energi- och näringsminister Ebba Busch, klimat- och miljöminister Romina Pourmokhtari och minister för civilt försvar Carl-Oskar Bohlin bl.a. följande. Brytning av mineral i alunskiffer är komplex och oprövad och kan medföra större miljörisker än många andra typer av gruvdrift. Trots detta har det aldrig funnits ett generellt förbud eller ett kommunalt veto mot brytning i alunskiffer. Den förra regeringen utredde frågan, men drog slutsatsen att ett förbud inte var nödvändigt, inte minst eftersom det finns en strikt miljötillståndsprövning. I stället infördes ett särskilt lämplighetskrav för alunskifferbrytning i mineralagen, som fortfarande gäller. Lämplighetskravet innebär att aktörer behöver ha högre miljöteknisk kompetens och ekonomiska muskler än vid gruvdrift i andra bergarter. Lokal förankring är dock avgörande för att Sverige ska kunna förbli en stark gruvnation. Människor har rätt att kräva tydliga svar på hur deras vatten, mark och lokala miljö kommer att påverkas. Ministrarna anför att de mot denna bakgrund vill ge lokalsamhällen större möjligheter att själva få avgöra hur deras närmiljö påverkas. Ministrarna framhåller att regeringen därför vill snabbutreda frågan om ett kommunalt veto specifikt mot brytning i alunskiffer, oavsett vilka ämnen som skulle utvinnas. Det innebär enligt ministrarna att folkvalda i Sveriges kommuner kan få större inflytande över eventuell brytning än i dag, utöver de sedan tidigare gällande särskilda lämplighetskraven.

Import av kärnbränsle

Det finns sex kärnreaktorer i drift i Sverige, fördelade på tre kärnkraftverk: Forsmark, Oskarshamn och Ringhals. Däröver finns det ytterligare ett antal kärntekniska anläggningar i Sverige för tillverkning av kärnbränsle och lagring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall. Det uran som importeras kommer ursprungligen från Kanada, Australien, Namibia och Kazakstan. Uranet behöver anrikas innan det kan användas som kärnbränsle och anrikningstjänsterna köps främst från Frankrike, Storbritannien och Nederländerna.

EU har efter ett förslag från kommissionen antagit en plan, REPowerEU. Planen syftar till att minska EU:s beroende av ryska fossila bränslen och påskynda den gröna omställningen genom att spara energi, investera i förnybara energikällor och diversifiera energiförsörjningen. EU-kommissionen presenterade därefter i maj 2025 en färdplan för utfasningen av rysk energi (COM(2025) 440). Färdplanen innehåller nio åtgärder som rör gas, kärnbränsle och olja. Bland annat aviserar kommissionen åtgärder för en gradvis utfasning av ryska produkter och tjänster i kärnbränslesektorn i syfte att så snart det är möjligt helt ersätta rysk import.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med beredningen av propositionen Förbudet mot utvinning av uran tas bort hösten 2025 behandlade och avstyrkte utskottet ett antal motionsyrkanden om sekundär utvinning av uran, det kommunala vetot och brytning i alunskiffer (bet. 2025/26:NU7). Flera av dessa yrkanden är snarlika de motionsyrkanden som är aktuella i detta avsnitt. Utskottet hänvisade till och ställde sig bakom det som regeringen framförde i propositionen. Företrädare i utskottet för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Centerpartiet och Miljöpartiet framhöll sina uppfattningar i dessa frågor i olika reservationer.

Utskottets ställningstagande

Inledning

Utskottets ställningstagande redovisas under följande rubriker:

- Uranbrytning i Sverige
- Sekundär användning av uran
- Kommunalt veto mot uranbrytning
- Alunskiffer.

Uranbrytning i Sverige

Utskottet kan konstatera att det sedan den 1 januari 2026 är tillåtet att utvinna uran samt att bevilja undersökningstillstånd och bearbetningskoncession för uran i Sverige. Det är nu även möjligt att göra fullständiga undersökningar av berggrunden och att effektivt utnyttja de metaller och mineral som finns där. Utskottet vill här betona att det förbud mot utvinning av uran som varit gällande sedan 2018 nu har tagits bort, vilket innebär att Sverige kommer att fortsätta vara en attraktiv gruvnation som kan driva utvecklingen av den gröna omställningen framåt. Det är även utskottets uppfattning att detta är viktigt för både Sveriges och övriga EU:s tillgång till kritiska metaller och mineral. En hållbar och tillförlitlig tillgång på inhemska råmaterial är en viktig förutsättning för teknologisk innovation, industrins klimatomställning och hållbar tillväxt. Utskottet anser att det även är en möjlighet för Sverige att bidra med metaller som framställs på ett mer hållbart, miljöanpassat och socialt ansvarsfullt sätt än i omvärlden.

Det är således inte utskottets uppfattning att förbudet mot utvinning av uran bör återinföras. Utskottet kan också konstatera att de ändringar i minerallagen som efterfrågas i en motion för att möjliggöra brytning av uran i Sverige är genomförda.

När det sedan gäller förslaget i en motion som rör Sveriges import av kärnbränsle kan utskottet notera att det uran som importeras ursprungligen kommer från Kanada, Australien, Namibia och Kazakstan. Uranet behöver anrikas innan det kan användas som kärnbränsle och anrikningstjänsterna köps främst från Frankrike, Storbritannien och Nederländerna. Utskottet vill i detta

sammanhang även välkomna det arbete som pågår på EU-nivå för att förbjuda import av ryskt kärnbränsle.

Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Sekundär användning av uran

Utskottet behandlade hösten 2025 motionsyrkanden om att tillåta sekundär utvinning av uran. I likhet med vad utskottet då framförde menar utskottet att gruvverksamhet behöver bedrivas i stor skala för att bli lönsam och ekonomiskt hållbar. Vid fyndigheter av sällsynta jordartsmetaller och andra kritiska metaller och mineral kan därför frågan om samtidig utvinning av uran som biprodukt eller ur utvinningsavfall bli viktig för verksamhetens lönsamhet. Det är utskottets uppfattning att detta innebär ett mer effektivt utnyttjande av de metaller och mineral som finns i berggrunden och en mer effektiv användning av naturresurser. Utskottet är positivt till att förbudet mot uranutvinning togs bort den 1 januari 2026, vilket därmed möjliggör sekundär utvinning av uran och utvinning av uran som biprodukt. Som utskottet också anförde hösten 2025 är sekundär utvinning av uran möjlig med den nya lagstiftningen och det behövs därmed inga tillkännagivanden med denna inriktning.

Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Kommunalt veto mot uranbrytning

I ett antal motionsyrkanden argumenteras för att det kommunala vetot mot uranbrytning ska kvarstå. I motionerna hänvisas bl.a. till att regeringen i juli 2025 remitterade ett förslag om att en anläggning för utvinning av kärnämne inte ska vara en kärnteknisk anläggning utan en kärnteknisk verksamhet. Utskottet konstaterar att regeringen den 5 februari 2026 överlämnade remissen Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen till Lagrådet. Utskottet noterar att det i lagrådsremissen föreslås ändringar i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet som innebär att en anläggning för utvinning av kärnämnen eller för bearbetning för koncentration av utvunna kärnämnen inte längre ska anses vara en kärnteknisk anläggning. Av lagrådsremissen framgår att en sådan lagändring skulle innebära att regeringens obligatoriska tillåtlighetsprövning enligt miljöbalken inte längre kommer att omfatta anläggningar för utvinning av kärnämnen. Det innebär vidare att det inte längre kommer att krävas kommunfullmäktiges tillstyrkande för att verksamheten ska kunna tillåtas.

Det är vidare utskottets uppfattning att riksdagen i detta läge inte bör föregripa frågan. Regeringen har meddelat sin avsikt att lämna en proposition till riksdagen i mars 2026.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Alunskiffer

Utskottet noterar att alunskiffer innehåller flera av de innovationskritiska metaller och mineral som är viktiga för att möjliggöra den gröna omställningen. De största uranmängderna i Sverige finns också i alunskiffer. Eftersom brytningen är förenad med betydande miljörisker finns det sedan 2022 ett lämplighetskrav i minerallagen för den som ansöker om bearbetningskoncession för utvinning av koncessionsmineral i alunskiffer. Utskottet kan vidare konstatera att regeringen i början av februari 2026 aviserade att den har för avsikt att snabbutreda frågan om ett kommunalt veto specifikt mot brytning i alunskiffer. Utskottet anser att riksdagen bör avslå de aktuella motionsyrkandena med hänvisning till den aviserade utredningen.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Övriga frågor om gruvor och mineraiförsörjning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. djuphavsgruvbrytning, naturgasfyndigheter i Siljansringen och miljön kring den nedlagda uranutvinningsanläggningen i Ranstad.

Jämför reservation 18 (V, MP).

Motionerna

I kommittémotion 2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska understödja gruvbranschens omställning till fossilfri gruvdrift senast 2035 samt till att göra samtliga bearbetningssteg klimatneutrala och all energianvändning fossilfri senast 2045.

I kommittémotion 2025/26:3774 av Emma Nohrén m.fl. (MP) yrkande 54 föreslås ett tillkännagivande om att verka för ett moratorium för djuphavsgruvdrift på internationella vatten så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda. Vidare efterfrågar motionärerna i yrkande 55 ett tillkännagivande om att det inte ska vara tillåtet med gruvdrift i havet så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda.

I motion 2025/26:1127 av Ulrika Heie (C) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ge Sveriges geologiska undersökning (SGU) i uppdrag att ansvara för miljökontrollen vid Ranstad och att säkerställa att inga oönskade miljöeffekter uppstår i framtiden från den nedlagda uranutvinningsanläggningen. Vidare föreslår motionären i yrkande 2 ett tillkännagivande om att SGU även bör få i uppdrag att se över möjligheten att förvärva den mark som behöver skyddas.

I motion 2025/26:2602 av Rickard Nordin (C) begärs ett tillkännagivande om att förenkla för privatpersoner som vill vaska guld eller leta mineral i mindre skala.

I motion 2025/26:3058 av Malin Höglund (M) föreslås ett tillkännagivande om behovet av en översyn av möjligheterna att ta vara på Siljansgasen.

Bakgrund och pågående arbete

Gruv- och mineralbranschens klimatfärdplan

År 2018 presenterade gruv- och mineralnäringsen i samverkan med regeringsinitiativet Fossilfritt Sverige en klimatfärdplan, som sedan uppdaterades i juni 2022. Målen i färdplanen är att gruvdriften ska vara fossilfri 2035 och att samtliga bearbetningssteg är klimatneutrala och all energianvändning är fossilfri 2045. För att genomföra färdplanen arbetar branschen bl.a. med

- ökad elektrifiering, när det gäller både själva gruvverksamheten och vissa förädlingsprocesser
- byte till biobränsle i transporter och arbetsmaskiner och även i vissa förädlingsprocesser, främst i en övergångsfas där el (ännu) inte kan användas
- ytterligare automation och digitalisering för effektivare fordon och mer optimerad användning
- teknikutveckling av förädlingsprocesser.

Utvinning av mineral till havs

Regeringen beslutade i december 1982 att underteckna FN:s havsrättskonvention. Havsrättskonventionen är en global FN-konvention om hur världens länder ska dela upp världshavet och dess resurser. Konventionen innefattar även ett regelverk för exploatering av mineraltillgångar i sådana djuphavsområden som inte omfattas av ländernas lagstiftning.

Våren 2023 förhandlades ett nytt globalt avtal vid FN i New York för de delar av havet som inte tillhör enskilda stater. Dessa havsområden utgör två tredjedelar av världshavets yta och 95 procent av dess volym. Den 4 mars samma år meddelades att FN:s medlemsländer hade kommit överens om ett avtal som skapar globala regler för att begränsa miljöpåverkan och utse marina skyddsområden i det fria havet.

I mars 2025 överlämnades utredningen Skydd för biologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion (SOU 2025:36) till Regeringskansliet. Utredningen har haft i uppdrag att analysera om avtalet inom ramen för Förenta nationernas havsrättskonvention om bevarande och hållbar användning av marinbiologisk mångfald i områden utanför nationell jurisdiktion ska genomföras i svensk rätt samt bedöma och föreslå vilka författningsändringar Sveriges tillträde till och genomförande av avtalet kräver. Utredningen remissbehandlades under våren 2025. I propositionsförteckningen för våren 2026 anger regeringen att den avser att lämna propositionen Sveriges tillträde till avtalet inom ramen för FN:s havsrättskonvention om

bevarande och hållbar användning av marinbiologisk mångfald i havsområden utanför nationell jurisdiktion till riksdagen i maj 2026.

Förhandlingarna om ett regelverk för mineralutvinning i djuphaven har pågått länge i Internationella havsbottenmyndighetens (ISA) operationella råd. Sverige är inte medlem i ISA:s råd, men har ett nära samarbete med andra EU-medlemsländer som är representerade i rådet. Den svenska linjen är att djuphavsgruvdrift inte bör tillåtas innan det finns tillräckligt bra vetenskaplig kunskap om djuphavens organismer och deras ekosystem samt om konsekvenserna av utvinningen. Därigenom kan man undvika att den marina miljön tar skada.

Miljön kring Ranstadsverket

I Västra Götalands län drevs under 1960-talet en gruva med efterföljande uran-utvinning ur alunskiffer, det s.k. Ranstadsverket. Sedan 1990-talet har avfallsdeponin, dagbrottet och industriområdet efterbehandlats. Sedan 2010 har det även pågått avveckling av verksamheten, och de sista byggnaderna som var radioaktivt förorenade har rivits.

Regeringen avslag den 30 april 2025 en framställning från Länsstyrelsen i Västra Götalands län (KN2023/00102, KN2023/00142, KN2023/04340). Länsstyrelsen hade framställt om åtgärder för att säkerställa det långsiktiga ansvaret för lakrestdeponin för den nedlagda utvinningsverksamheten av uran från alunskifferförekomsten vid det tidigare Ranstadsverket i Ranstad, Falköpings kommun. Länsstyrelsen föreslog att SGU skulle ges i uppdrag att ansvara för miljökontrollen vid Ranstad och att säkerställa att inga oönskade miljöeffekter uppstår i framtiden från den nedlagda uranutvinningsanläggningen samt att förvärva den mark som behöver skyddas. Regeringen angav i sitt skäl till beslut att regeringen är restriktiv med att ta över ansvar för nedlagda gruvor, t.ex. genom förvärv. Av Länsstyrelsen i Västra Götalands underlag framgår att miljörisken i området främst är knuten till urlakning av metaller ur lakrestdeponin från gruvan. Länsstyrelsen beslutade den 25 april 2018 om miljöriskområde för gruvans lakrestdeponi. Såvitt framgår finns det finansiering för miljökontroll och för närvarande är saneringsåtgärder inte aktuella. Därmed ansåg regeringen att det inte fanns skäl för den att bevilja framställningen.

Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap

Regeringen beslutade den 7 juni 2022 att tillsätta en utredning som skulle kartlägga vilka varor och tjänster i Sverige som har väsentlig betydelse för upprätthållandet av samhällsviktig verksamhet eller där allvarliga konsekvenser i övrigt riskerar att uppstå om varan eller tjänsten inte tillgängliggörs. Utredningen, som tog namnet Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap, överlämnade den 9 juni 2025 sitt slutbetänkande Nya samverkansformer, modern byggnads- och reparationsberedskap – för ökad försörjningsberedskap (SOU 2025:68).

I slutbetänkandet anger utredningen att det skulle krävas ändringar i miljöbalken och minerallagen för att möjliggöra utvinning av stenkol, brunkol, råolja, skifferolja eller naturgas för totalförsvarets behov vid fredstida kris, höjd beredskap eller krig. Tidigare fanns det också bl.a. särskilda lämplighetskrav för verksamhet som gäller olja och gas som skulle behöva återinföras. Utredningen gör bedömningen att utvinning av kol, olja och naturgas, endast för fredstida kris, höjd beredskap eller krig, inte är ett realistiskt och kostnadseffektivt alternativ för att tillgodose behovet av drivmedel. Utredningen förordar därför en bredare analys av alternativa sätt att tillgodose det behov som en inhemsk utvinning av kol, olja och naturgas var tänkt att fylla. Om regeringen av beredskapsskäl ändå finner det önskvärt att möjliggöra utvinning av kol, olja och naturgas bör den mest logiska slutsatsen vara att förbudet från 2022 avskaffas. Det möjliggör för kommersiella aktörer att göra nödvändiga investeringar.

Vidare anges i slutbetänkandet att SGU har bistått utredningen med ett underlag om tillgången till de svenska tillgångarna av energiråvarorna råolja, naturgas, skiffergas, kol och energitorv, beräknat energiinnehåll och värde samt hur tillgängliga eller exploaterbara de är om det skulle uppstå ett behov av utvinning. För Siljansringen, som är aktuell i ett motionsyrkande, anges att naturgasreserven uppges vara mellan 200 och 1 000 miljoner kubikmeter och sannolikt är endast en mindre del tekniskt utvinnbar. Potentialen beskrivs vidare som måttlig och en småskalig produktion är sannolikt möjlig.

Regeringen remissbehandlade utredningens förslag under hösten 2025 och remisstiden gick ut den 31 oktober 2025.

Privatpersoners möjlighet att vaska guld och leta mineral

När utskottet våren 2023 behandlade ett förslag om privatpersoner och guldvaskning liknande det som är aktuellt i år redovisades bl.a. att det i normalfallet inte krävs tillstånd enligt minerallagen för småskalig guldvaskning av hobbykaraktär (bet. 2022/23:NU13). Undersökningstillstånd krävs om syftet med undersökningen är att påvisa en fyndighet av ett koncessionsmineral och att utröna dess sannolika ekonomiska värde och art. Det finns inte några särskilda regler för privatpersoner, utan det avgörande är syftet med och omfattningen av undersökningen. I betänkandet redovisas att Bergsstaten har angett att tillstånd dock krävs om undersökningsarbetet innebär intrång i markägarens eller en annan rättsinnehavares rätt. Vidare angav Bergsstaten att det beroende på var och hur man vaskar dock kan krävas andra tillstånd än enbart den berörda markägarens. Vissa undersökningar kan således utföras inom ramen för allemansrätten.

Regeringen gav i februari 2024 SGU i uppdrag att under 2024–2026 uppmuntra enskilda privatpersoners sökande efter förekomster av värdefulla mineral i Sverige genom att återinföra en tävling med den s.k. Mineraljakten som förebild (KN2024/00358).

Därtill har SGU tagit fram en guldletarkarta för den som intresserad av att vaska guld. Kartan är tänkt som en hjälp att hitta ett område där förutsättningarna för att hitta vaskbart guld är goda.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2025 avstyrkte utskottet ett antal motionsyrkanden som var snarlika de som är aktuella här (bet. 2024/25:NU18). Det gäller t.ex. åtgärder som rör djuphavsbrytning, miljön kring den nedlagda uranutvinningsanläggningen i Ranstad och privatpersoners möjligheter att vaska guld.

Utskottets ställningstagande

När det gäller frågan om att understödja gruvbranschens omställning till fossilfri gruvdrift i enlighet med gruv- och mineralnäringens klimatfärdplan noterar utskottet att planen är framtagen i samverkan med regeringsinitiativet Fossilfritt Sverige. Målen i färdplanen är att gruvdriften ska vara fossilfri 2035 och att samtliga bearbetningssteg är klimatneutrala och all energianvändning fossilfri 2045. Utskottet ser positivt dels på de målsättningar branschen tagit fram, dels på det arbete som branschen bedriver i samverkan med Fossilfritt Sverige. Utskottet ser dock inget skäl för riksdagen att rikta ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med vad motionärerna föreslår.

I en motion efterfrågas tillkännagivanden om ett moratorium för djuphavsgruvdrift på internationella vatten och om ett förbud mot gruvdrift i havet. Utskottet kan dela motionärens farhågor när det gäller djuphavsgruvdrift och noterar att regeringen anser att djuphavsgruvdrift inte bör tillåtas innan det finns tillräckligt bra vetenskaplig kunskap om djuphavens organismer och deras ekosystem samt om konsekvenserna av utvinningen. Utskottet noterar vidare att det pågår förhandlingar om ett regelverk för mineralutvinning i djuphaven inom Internationella havsbottenmyndighetens operationella råd (ISA).

Utskottet ser inte heller några skäl för riksdagen att uttala sig om att underlätta guldvaskning. Utskottet vill här påminna om att regeringen redan vintern 2024 gav SGU i uppdrag att uppmuntra enskilda privatpersoners sökande efter förekomster av värdefulla mineral i Sverige och att SGU även tagit fram en guldletarkarta för den som är intresserad av att vaska guld.

När det gäller frågan om att ta vara på naturgas vid Siljansringen noterar utskottet i likhet med motionären att Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen våren 2025. I betänkandet konstaterar utredningen att förekomsten av naturgas i Siljansringen sannolikt skulle göra en småskalig produktion möjlig. Utskottet kan vidare konstatera att utredningen gör bedömningen att utvinning av kol, olja och naturgas endast för framtida kris, höjd beredskap eller krig inte är ett realistiskt och kostnadseffektivt alternativ för att tillgodose behovet av drivmedel. Utredningen förordar därför en bredare analys av alternativa sätt att tillgodose det behov som en inhemsk utvinning av kol, olja och naturgas var

tänkt att fylla. Utskottet noterar att regeringen remissbehandlade utredningens förslag under hösten 2025. Därmed bereds utredningen vidare inom Regeringskansliet och utskottet ser ingen anledning att föregripa detta arbete.

Avslutningsvis vill utskottet när det gäller miljösituationen efter utvinning av uran i Ranstad anföra följande. Principiellt är utskottet tveksamt till om riksdagen ska uttala sig i den här typen av ärenden, där det handlar om att förvaltningsmyndigheter tillämpar lagstiftning eller ägnar sig åt strategiskt eller operativt beslutsfattande. Utskottet noterar dock att regeringen i april 2025 avslog Länsstyrelsen i Västra Götalands läns framställning om åtgärder för att säkerställa det långsiktiga ansvaret för lakrestdeponin i Ranstad. Av regeringens beslut framgår att miljörisken i området främst är knuten till urlakning av metaller ur lakrestdeponin från gruvan. Därtill beslutade länsstyrelsen i april 2018 om miljöriskområde för gruvans lakrestdeponi. Regeringen konstaterar att det såvitt framgår finns finansiering för miljökontroll och att saneringsåtgärder för närvarande inte är aktuella.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

Reservationer

1. Allmänt om gruv- och mineralnäringen, punkt 1 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 23 och
avslår motionerna

2025/26:2964 av Marléne Lund Kopparklint (M) och
2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 1 och 3–6.

Ställningstagande

Sverige importerar i dag vissa mineral från länder där hänsynen till utvinningens konsekvenser för miljön och mänskliga rättigheter är begränsad. Det är därför viktigt att Sverige tar ett större ansvar för den inhemska mineralkonsumtionen, vilket även kan hjälpa till att påskynda den gröna omställningen. Genom nya gruvetableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på miljö och omgivning. Gruvindustrins verksamhet är ett faktiskt ingrepp i miljön och ekologin i dess närområde. Mot nya exploateringar står också många gånger andra intressen som det är nödvändigt att ta på allvar. Det behövs därför hårda regleringar för att skydda dessa naturvärden.

Som ett led i detta menar jag att det är viktigt att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, dvs. även kostnaden för efterbehandling, är inkluderad. Detta bör även gälla vid en utökad brytning av en gammal fyndighet.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

2. Allmänt om gruv- och mineralnäringen, punkt 1 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 1 och 3–6 samt avslår motionerna

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 23 och

2025/26:2964 av Marlène Lund Kopparklint (M).

Ställningstagande

Gruvnäringen kommer alltid att ha en betydande miljöpåverkan. Det är därför viktigt att minska behovet av ny gruvbrytning och i stället främja utvecklingen av nya material samt resurseffektivitet, för att begränsa uttaget av jungfruliga material. För att uppnå detta bör Sverige ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning. Strategin bör ha fokus på cirkularitet och resurseffektivitet och utveckling av alternativa material samt på att Sverige ska bedriva världsledande hållbar gruvnäring nationellt och verka för hållbara värdekedjor globalt.

Samtidigt innebär den gröna omställningen att nya gruvor kommer att behöva öppnas. Det är därför viktigt att sådana etableringar sker utifrån tydliga hållbarhetskrav. Jag menar att svensk gruvbrytning bör bedriva ett aktivt hållbarhetsarbete och bidra till internationell utveckling inom fossilfrihet, resurseffektivitet, miljöhänsyn, social hållbarhet och mänskliga rättigheter. Ambitionen för Sverige ska vara att ha världens bästa gruvnäring ur både ett socialt och ett ekologiskt perspektiv.

En gruvetablering innebär alltid en påtaglig lokal påverkan. Det berör lokalmiljön, kommunen, de närboende samt befintliga näringar och verksamheter. Samhällsnyttan av en gruva är oftast både nationell och internationell, medan de negativa konsekvenserna i högre grad påverkar lokalsamhället. Det är därför centralt att lokalsamhällen involveras på ett konstruktivt sätt i planering av gruvprojekt samt att urfolks rättigheter respekteras och beaktas. Mot den bakgrunden anser jag att det behövs en handlingsplan för utvinning av mineral och metall i Sverige. Syftet bör vara att möta behoven i den gröna omställningen samtidigt som lokalsamhällets roll och inflytande stärks.

Det är också viktigt att Sverige, som har en lång erfarenhet av gruvdrift och en betydande gruvnäring, verkar för att EU:s regelverk utformas så att det kan konkurrera med högsta möjliga standard när det gäller miljö, klimat och mänskliga rättigheter.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

3. Kritiska metaller och mineral, punkt 2 (V, C)

av Anders Ådahl (C) och Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 31 och avslår motionerna

2025/26:2961 av Marlène Lund Kopparklint (M),

2025/26:2976 av Lili André (KD),

2025/26:3411 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkande 30,

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 24.

Ställningstagande

Såväl Sverige som övriga EU är i hög grad beroende av import av innovationskritiska metaller och mineral från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att bedriva en hållbar utvinning av dem. Detta skapar också betydande exportmöjligheter. Det är viktigt med en storskalig återvinning av dessa metaller och mineral, men enbart återvinning kommer inte att kunna tillgodose framtidens behov. För att lyckas med klimatomställningen är det av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

4. Kritiska metaller och mineral, punkt 2 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2025/26:3411 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkande 30,

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 7 och 8 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 24 och

avslår motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 31,
2025/26:2961 av Marlène Lund Kopparklint (M) och
2025/26:2976 av Lili André (KD).

Ställningstagande

Sveriges beroende av olika råvaror och insatsmedel är en geopolitisk sårbarhet i ett alltmer osäkert omvärldsläge. Kina har exempelvis en stark position inom grön teknik och dominerar marknaden för sällsynta jordartsmetaller, som är avgörande för den gröna omställningen. För att minska Sveriges och EU:s beroende av tredjeländer och samtidigt begränsa gruvnäringens miljöpåverkan behöver det totala behovet av ny gruvbrytning minska. Det är därför viktigt att Sverige och EU ökar återvinningen och den egna produktionen av kritiska råvaror och tillhörande teknologier.

Mot denna bakgrund är det angeläget att Sverige skalar upp återvinningen av kritiska och strategiska material. För att minska behovet av jungfrulig brytning behöver de resurser som redan brutits användas mer effektivt. Elektronik behöver återanvändas och metallerna återvinnas, samtidigt som produkt-designen behöver möjliggöra återvinning och en cirkulär ekonomi. En betydande potential finns även i sekundära resurser. Många av de metaller och mineral som i dag efterfrågas kan finnas i gruvavfall, slagg och deponier. Beroende på avfallstyp och ämnen kan de utvinnas ur gruvavfallet med olika svårighetsgrad och kostnad. Det finns således skäl att göra en mer omfattande kartläggning av var det kan finnas större mängder metaller och mineral som tidigare hanterats i linjära flöden och hur de kan tas till vara för återanvändning. Med utgångspunkt i en sådan kartläggning bör Sverige ta fram en nationell strategi för hur metaller och mineral ska kunna utvinnas från sekundära resurser. För att möjliggöra en snabb utbyggnad av återvinningskapacitet och samtidigt minska företagens investeringsrisker bör det även införas ett tillfälligt produktionsstöd för återvinning av särskilt strategiska material.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

5. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (S)

av Monica Haider (S), Marianne Fundahn (S), Isak From (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 28 och
avslår motionerna

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 22,
2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M) och
2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 14–17.

Ställningstagande

För att Sverige ska kunna möta det växande behovet av kritiska metaller och mineral som är centrala för klimatomställningen behöver tillståndprocesserna för gruvverksamhet bli mer effektiva, samtidigt som ett högt miljöskydd upprätthålls. Vi anser att viktiga delar i detta arbete är att förenkla kontakterna mellan företag och myndigheter, minska administrativa hinder samt införa ett särskilt snabbspår för utvinning av strategiska jordartsmetaller. Vidare kan vi konstatera att erfarenheter från andra länder visar att det går att utforma regelverk som både tillgodoser gruvnäringens behov och säkerställer ett starkt miljöskydd. I Tyskland har exempelvis lagstiftning införts som innebär att företag redan i ett tidigt skede ska planera för och finansiera den framtida återställningen av berörda naturområden. Sverige bör överväga att införa ett liknande system för att säkerställa ett hållbart och ansvarsfullt system för gruvdrift.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 22 och
avslår motionerna

2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M),
2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 14–17 och
2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 28.

Ställningstagande

Gruvnäringen innebär alltid ingrepp i miljön. Redan vid projektering och provborrning kan negativa effekter uppstå för naturvärden och renskötsel. För att värna miljön, skydda särskilt värdefulla naturområden och stärka den svenska ursprungsbefolkningens rättigheter finns det skäl att se över lagstiftningen.

Jag menar att det inte bör vara möjligt för Bergsstaten att bevilja undersökningstillstånd i kärnområden för renskötsel. Undersökningstillstånd ger företag rätt att prospektera efter mineral i syfte att eventuellt inleda brytning i framtiden. Dessutom bör fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. en sameby, alltid ges rätt att yttra sig över ansökan innan beslut fattas.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7. Tillstånd och tillståndprocesser, punkt 3 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkandena 14–17 och
avslår motionerna

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 22,
2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M) och
2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 28.

Ställningstagande

Globalt är tillgången till de metaller och mineral som efterfrågas för ny teknik, digitalisering och batterier koncentrerad till ett fåtal länder. Detta innebär att det geopolitiska trycket på Sverige ökar i takt med att världen ställer om till fossilfrihet. Det är därför viktigt att Sverige konstruktivt bidrar till en mer hållbar tillgång till och användning av mineral och metaller. Samtidigt är det centralt att Sverige står upp för lokalbefolkningen, naturen och urfolks rättigheter. Lokalsamhällen behöver involveras tidigt i planeringen av gruvprojekt och urfolkens rättigheter ska respekteras och beaktas. Som urfolk har samerna rätt till ett fritt och informerat förhandssamtycke vid gruvprojekt som rör deras traditionella marker. Det är därför angeläget att samiska representanter har tillräckliga resurser för att kunna delta meningsfullt i konsultationen. Jag anser därför att undersökningstillstånd enligt minerallagen ska omfattas av konsultationsordningen.

Frågan om hur lokalbefolkningens intressen, naturvärden och urfolks rättigheter ska säkerställas aktualiseras även i prövningsordningen. Jag är mycket tveksam till den nuvarande utformningen av miljöprövningen och anser att det behöver göras en översyn av gruvverksamheternas prövningsprocesser för att skapa en tydligare, effektivare och mer förutsägbar prövningsordning där miljön och människors rättigheter värnas. En sådan utredning bör också

omfatta tillämpningen av bestämmelserna om riksintressen i 3 och 4 kap. miljöbalken. Jag menar att det är problematiskt att regeringen delat upp riksintresseprövningen och endast fört över en del av den till prövningen enligt miljöbalken. Dessa ändringar har skapat en otydlighet i hur de olika prövningarna ska förhålla sig till varandra. Jag menar vidare att 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas vid prövning enligt miljöbalken, fristående från de bedömningar som har gjorts i koncessionsärendet enligt minerallagen. Inte förrän då anser jag att prövningen kan leva upp till EU-rättens krav. Jag instämmer också i Lagrådets uppfattning att det bör anges att när en verksamhet senare ska prövas enligt miljöbalken eller andra lagar ska en prövning enligt 7 kap. 28 b § miljöbalken göras oberoende av de ställningstaganden som har gjorts i koncessionsärendet.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (V)

av Birger Lahti (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1 och

avslår motionerna

2025/26:2047 av Sten Bergheden (M),

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 30,

2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M) yrkandena 1 och 2 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 145.

Ställningstagande

Sverige har i internationella jämförelser en mycket låg mineralersättning. Jag och andra företrädare för Vänsterpartiet har under en lång tid lyft behovet av att höja mineralersättningen. Enligt min uppfattning bör gruvbolag bidra mer till de samhällen som de verkar i, och mer pengar bör gå tillbaka till de orter där gruvbrytningen sker. Företag som vidareförädlar sina råvaror lokalt bör ha en lägre mineralavgift än de bolag som inte gör det. Avgiften bör minska i proportion till hur stor del av de brutna mineral som vidareförädlas lokalt. Detta skulle innebära att viktiga värden från utvinningen blir kvar där gruvbrytningen sker, vilket skulle främja lokalsamhällen och skapa arbetstillfällen. Lokal vidareförädling skulle även minska transporterna och är ett steg mot en mer hållbar gruvindustri, både ekologiskt och socialt.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (C)

av Anders Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 30 och avslår motionerna

2025/26:2047 av Sten Bergheden (M),

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1,

2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M) yrkandena 1 och 2 samt

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 145.

Ställningstagande

Gruv- och mineralnäringen är betydelsefull för Sverige och bidrar till såväl jobb som tillväxt på orter där det ofta är ont om arbetstillfällen. Den svenska gruv- och mineralnäringen bidrar också till omställningen till ett hållbart samhälle. Gruvorna är början på långa växande värdekedjor som kommer hela samhället till del. De metaller och mineral som utvinns i Sverige kan bygga den teknik som behövs för förnybar energi, solceller, batterier, elbilar och mycket mer. För att lyckas med klimatomställningen är det därför av stor vikt att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineral som behövs i modern miljöteknik. I dag är både Sverige och övriga EU i hög grad beroende av import från ett fåtal länder, vilket gör tillgången sårbar och säkerhetspolitiskt riskabel. Samtidigt har Sverige avsevärda fyndigheter av dessa metaller och goda förutsättningar att utvinna dem på ett hållbart sätt. Men för att en ökad utvinning ska bli möjlig anser jag att det är viktigt att öka acceptansen hos både markägaren och lokalbefolkningen. Jag anser därför att regeringen ska utreda förutsättningarna för att höja mineralersättningen samtidigt som den del av ersättningen som i dag tillfaller staten i stället bör gå till de lokalsamhällen vars närmiljö påverkas av utvinningen.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

10. Ersättning, avgifter och återföring, punkt 4 (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP) yrkande 145 och
avslår motionerna

2025/26:2047 av Sten Bergheden (M),

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V) yrkande 1,

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 30 och

2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

När världen ställer om för att bryta fossilberoendet och för att nå klimatmålen sker en kraftigt ökad användning av tekniker som batterier, vindkraft och sol-celler. Detta medför i sin tur ett ökat behov av stora mängder kritiska metaller och mineral. Samtidigt har en ökad utvinning av dessa metaller och mineral en betydande negativ påverkan på vattenförsörjning och biologisk mångfald och konkurrerar med annan markanvändning, såsom skogsbruk, matproduktion och rennärning. Det är därför nödvändigt att vidta kraftfulla åtgärder för att minska behovet av nya metaller och öka resurseffektiviteten. För att klara klimatomställningen är det centralt att skapa och skala upp cirkulära flöden av kritiska metaller och mineral. Mot denna bakgrund anser jag att Sverige bör höja mineralavgiften i syfte att stärka konkurrenskraften för återvunna råvaror i förhållande till jungfruliga.

Vidare kan jag konstatera att Finland, som i likhet med Sverige har god tillgång på metaller och mineral, har infört en gruvmineralskatt. Gruvbolagen betalar där en skatt baserad på mängden metaller och mineral som bryts både till staten och till de kommuner där utvinningen sker. Jag anser således att regeringen bör utreda om en motsvarande gruvmineralskatt bör införas i Sverige.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

11. Uranbrytning i Sverige, punkt 5 (V, C, MP)

av Anders Ådahl (C), Birger Lahti (V) och Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 12,

bifaller delvis motion

2025/26:3789 av Daniel Riazat (-) yrkande 4 och

avslår motion

2025/26:1669 av John E Weinerhall (M).

Ställningstagande

Vi behöver tyvärr konstatera att riksdagen hösten 2025 biföll regeringens förslag om att ta bort förbudet mot utvinning av uran och att den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2026. I samband med utskottets beredning av regeringens förslag motsatte vi oss förslaget om att ta bort förbudet mot utvinning av uran och vi vidhåller denna uppfattning. Vi menar fortfarande att brytning av uran kommer att ta stora jordbruksmarker i anspråk och riskerar att medföra allvarlig påverkan på miljö, grundvatten och människors hälsa. Vi har även svårt att se några ekonomiska eller energipolitiska skäl till att tillåta gruvdrift eller gruvanläggningar som avser uranhaltigt material. Det är således vår fortsatta uppfattning av brytning av uran ska vara förbjudet i Sverige.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

12. Uranbrytning i Sverige, punkt 5 – motiveringen (S)

av Monica Haider (S), Marianne Fundahn (S), Isak From (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Ställningstagande

Trots att vi hade en annan uppfattning kan vi konstatera att riksdagen hösten 2025 ställde sig bakom regeringens förslag att ta bort förbudet mot utvinning av uran (prop. 2024/25:203). Det är därmed sedan den 1 januari 2026 möjligt att bevilja bearbetningskoncession och att bedriva storskalig utvinning av uran i Sverige.

I samband med utskottets beredning av propositionen framhöll vi att det mot bakgrund av nyindustrialiseringen och den gröna omställningen finns behov av att underlätta för brytning av kritiska mineral och metaller samt av att kunna hantera utvinning av uran som biprodukt. Vi anser dock att det inte

finns något behov av storskaliga urangruvor. En sådan verksamhet är inte motiverad av vare sig ekonomiska eller energipolitiska skäl. Det är inte heller nödvändigt för driften av svenska kärnreaktorer.

Möjligheten att öppna urangruvor, särskilt i alunskiffer, skapar samtidigt en stor oro på många platser i landet. Det är därför av största vikt att det kommunala vetot mot uranbrytning även i fortsättningen har lagstöd.

Däremot menar vi att det bör vara möjligt med såväl sekundär utvinning av uran som återvinning av metaller och mineral, inklusive uran, ur lakvatten, sandmagasin och gråbergssupplag vid befintliga gruvor.

Vi vill i detta sammanhang också välkomna det arbete som pågår på EU-nivå med att förbjuda import av ryskt kärnbränsle.

Enligt vår mening ger inte de aktuella motionsförslagen fullt ut stöd för vår linje, och vi kan därför inte oreserverat ställa oss bakom dem. Riksdagen bör därför inte göra något sådant tillkännagivande som motionärerna begär. Med det sagda avstyrker vi motionsyrkandena.

13. Sekundär användning av uran, punkt 6 (S, V, C)

av Anders Ådahl (C), Monica Haider (S), Marianne Fundahn (S), Isak From (S), Birger Lahti (V) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 i denna del och

2025/26:3582 av Rickard Nordin m.fl. (C) yrkande 139.

Ställningstagande

Hösten 2025 motsatte vi oss regeringens förslag om att ta bort förbudet mot utvinning av uran. Vi behöver nu tyvärr konstatera att förslaget trädde i kraft den 1 januari 2026.

För att kunna möta den gröna omställningen finns det dock skäl att kunna hantera uran som en biprodukt. Det är enligt vår mening slöseri med resurser att inte kunna ta till vara och använda det uran som tas upp vid utvinning av andra metaller och mineral. Dessa resurser bör kunna tas till vara i Sverige. Vid gruvverksamhet uppstår gruvavfall som ofta innehåller ytterligare ämnen och metaller utöver det som är huvudföremål för brytningen, och uran kan i vissa fall förekomma som en sådan biprodukt. Ett ökat nyttjande av dessa material kan bidra till minskat resursslöseri och till ett mer effektivt utnyttjande av redan utvunna råvaror.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

14. Sekundär användning av uran, punkt 6 – motiveringen (MP)

av Katarina Luhr (MP).

Ställningstagande

I likhet med vad jag framförde i samband med utskottets beredning av regeringens förslag om att ta bort förbudet mot utvinning av uran (prop. 2024/25:203, bet. 2025/26:NU7) menar jag att det ska vara förbjudet att utvinna uran i Sverige, oavsett om det görs via primära eller sekundära källor. Uran är ett mycket giftigt ämne för både människor och ekosystem, och användningen och spridningen bör därför begränsas. Jag anser att det mot denna bakgrund är viktigt att regelverket för uranutvinning är tydligt.

De största förekomsterna av uran i den svenska berggrunden finns i alunskiffer och det är min uppfattning att brytning i alunskiffer ska vara förbjuden. Miljöriskerna är större vid storskalig utvinning ur alunskiffer än vid traditionell malmbrytning. De grunda fyndigheterna breder ut sig över stora arealer och sammanfaller med flera av Sveriges mest värdefulla jordbruksområden. Den metod som diskuterats för utvinning av metaller ur alunskiffer, s.k. bioläkning, har orsakat omfattande miljöskador vid gruvan Talvivaara i Finland. Det finns därför betydande risker även med att tillåta utvinning av uran ur sekundära flöden. Mot denna bakgrund är jag emot utvinning av uran, oavsett källa.

Därmed avstyrks motionsyrkandena.

15. Kommunalt veto mot uranbrytning, punkt 7 (S, V, C, MP)

av Anders Ådahl (C), Monica Haider (S), Marianne Fundahn (S), Isak From (S), Birger Lahti (V), Katarina Luhr (MP) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 i denna del och

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 13.

Ställningstagande

Vi är positiva till att metaller och mineral utvinns i Sverige men menar att just utvinningen av uran skiljer sig från annan gruvverksamhet. I Sverige skulle även en sådan utvinning främst ske i alunskiffer, vilket också kommer med stora miljörisiker. Vi anser därför att de lokalsamhällen som ytterst påverkas av uranutvinning måste få möjlighet att påverka om en urangruva ska öppnas på platsen eller inte. Mot den bakgrunden anser vi att det kommunala vetot för uranbrytning ska kvarstå.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

16. Alunskiffer, punkt 8 (V, C, MP)

av Anders Ådahl (C), Birger Lahti (V) och Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 11 och avslår motionerna

2025/26:637 av Matilda Ernkrans m.fl. (S),

2025/26:1247 av Anna-Caren Säterberg och Lena Bäckelin (båda S),

2025/26:1882 av Magnus Manhammar (S) och

2025/26:3363 av Camilla Hansén m.fl. (MP).

Ställningstagande

Förekomsterna av alunskiffer i Sverige är väl kartlagda och geografiskt avgränsade. Historiskt har utvinning bedrivits i bl.a. Kvarntorp i Örebro län, där olja utvanns, och i Ranstad i Västra Götalands län, där uran bröts. Uranbrytning medför betydande miljö- och hälsorisker. Vid brytning av uran frigörs radioaktiva gaser och radioaktivt damm. Radioaktiva sönderfallsprodukter blir dessutom kvar i gruvavfallet och riskerar att läcka ut i omgivande mark och vatten. Den tidigare uranbrytningen i Sverige har trots sin begränsade omfattning orsakat miljöproblem, bl.a. kopplade till efterbehandling och återställning. Uranbrytning var mellan 2018 och 2025 förbjudet i Sverige och vi är mycket kritisk till att uranbrytning åter har möjliggjorts. Förekomsten av alunskiffer är dock inte begränsad till Örebro och Västra Götalands län, utan det finns även i Skåne, Jämtlands och Östergötlands län, på Öland, i Sápmi och i Östersjön. Mot denna bakgrund anser vi att det behöver införas ett nationellt förbud mot att bryta alunskiffer.

Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

17. Alunskiffer, punkt 8 – motiveringen (S)

av Monica Haider (S), Marianne Fundahn (S), Isak From (S) och Daniel Vencu Velasquez Castro (S).

Ställningstagande

Fyndigheter av alunskiffer finns på flera platser i Sverige. Alunskiffer innehåller flera kritiska och strategiskt viktiga metaller och mineral, däribland uran. Dessvärre innebär alunskiffers särskilda egenskaper att brytning är förknippad med betydande risker. Därtill kan viktiga dricksvattentäkter hotas om brytning sker utan tillräckliga skyddsåtgärder. Vi menar därför att det är nödvändigt att all form av brytning och utvinning i alunskiffer sker med stor försiktighet och med särskild hänsyn till dricksvattentäkterna.

Vi anser vidare att kommunernas inflytande är av största vikt vid gruvverksamheter som berör alunskiffer. Detta gäller särskilt nu när regeringen har drivit igenom lagändringar som innebär att förbudet mot utvinning av uran tagits bort och samtidigt arbetar med förslag som kan komma att ta bort det kommunala vetot mot uranbrytning.

Vi noterar att regeringen i början av februari 2026 meddelade att frågan om ett kommunalt veto specifikt mot brytning i alunskiffer ska snabbutredas. Enligt regeringen skulle ett sådant förslag innebära att kommunerna får ett större inflytande över eventuell brytning än i dag, utöver de redan gällande lämplighetskraven.

För oss är det viktigt att den lokala demokratin värnas. Det kommunala inflytandet och självstyret behöver respekteras och det kommunala vetot mot brytning av uran bör kvarstå. Vi menar vidare att en snabbutredning om ett eventuellt kommunalt veto mot brytning i alunskiffer inte är detsamma som att ett sådant veto faktiskt införs. Vi hade därför hellre sett att regeringen tillsatte en bredare utredning som samlat behandlade frågor om uran och alunskiffer, i syfte att säkerställa lagstiftning som tydligt skyddar den kommunala vetorätten.

Enligt vår mening ger inte de aktuella motionsförslagen fullt ut stöd för vår linje och vi kan därför inte oreserverat ställa oss bakom dem. Riksdagen bör därför inte göra något sådant tillkännagivande som motionärerna begär.

Med det sagda avstyrker vi motionsyrkandena.

18. Övriga frågor om gruvor och mineralförsörjning, punkt 9 (V, MP)

av Birger Lahti (V) och Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP) yrkande 10 och

2025/26:3774 av Emma Nohrén m.fl. (MP) yrkandena 54 och 55 samt avslår motionerna

2025/26:1127 av Ulrika Heie (C) yrkandena 1 och 2,

2025/26:2602 av Rickard Nordin (C) och

2025/26:3058 av Malin Höglund (M).

Ställningstagande

Gruvnäringen har en betydande miljöpåverkan och gruvbolagen är några av Sveriges största utsläppare av koldioxid. Om Sveriges gruvdrift på allvar ska bli en del av den gröna omställningen måste omställningen även omfatta själva gruvdriften. Vi ser därför positivt på att gruv- och mineralnäringen själva har tagit fram klimatomål i sin färdplan inom ramen för Fossilfritt Sverige. Målen är fossilfri gruvdrift till 2035 och att samtliga bearbetningssteg är klimatneutrala och all energianvändning fossilfri till 2045. Vi menar att näringarna kommer att behöva arbeta aktivt för att dessa mål nås och det är därför viktigt att regeringen understöder denna omställning.

Därtill behöver vi tyvärr konstatera att den globala efterfrågan på metaller till den gröna omställningen även har lett till ökade planer på djuphavsbrytning, där mineral som kobolt, nickel och litium finns på flera tusen meters djup. Det är för oss helt centralt att den gröna omställningen inte får ske på bekostnad av havet. Att exploatera dessa miljöer riskerar att orsaka irreversibla skador på havens biologiska mångfald, kolinlagring och ekosystemtjänster. Vi anser att regeringen måste ta en aktiv roll i att driva på för ett internationellt stopp för djuphavsbrytning och mineralutvinning till dess att de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna är klart utredda. Detsamma gäller gruvbrytning i havet på nationellt territorium.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännager för regeringen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2025/26

2025/26:637 av Matilda Ernkrans m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör överväga att införa ett stopp för gruvbrytning i alunskiffer till dess att det kan visas att sådan brytning kan ske utan risk för vattenmiljöer och människors hälsa och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:1127 av Ulrika Heie (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge SGU (Sveriges geologiska undersökning) i uppdrag att ansvara för miljökontrollen vid Ranstad och att säkerställa att inga oönskade miljöeffekter uppstår i framtiden från den nedlagda uranutvinningsanläggningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SGU även bör få i uppdrag att se över möjligheten att förvärva den mark som behöver skyddas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2025/26:1247 av Anna-Caren Säterberg och Lena Bäckelin (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör överväga att införa ett stopp för gruvbrytning i alunskiffer till dess att det kan visas att sådan brytning kan ske utan risk för vattenmiljöer och människors hälsa och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:1669 av John E Weinerhall (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ändringar i minerallagen och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:1882 av Magnus Manhammar (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att studera förutsättningarna för ett förbud mot brytning av alunskiffer i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2047 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förutsättningarna för stärkt äganderätt i minerallagen utan att försvåra utvecklingen av fler gruvor och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2602 av Rickard Nordin (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla för privatpersoner som vill vaska guld eller leta mineral i mindre skala, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2025/26:2817 av Birger Lahti m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om höjda mineralavgifter och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör säkerställa att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd, dvs. tillstånd för att prospektera mineral för att i framtiden eventuellt kunna bryta i kärnområden för renskötsel, samt att fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, alltid ska ges rätt att yttra sig över ansökan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder som innebär att rätten att bryta malm i en fyndighet, s.k. bearbetningskoncession, endast ska ges om ekonomisk lönsamhet är möjlig när hela miljökostnaden, inklusive kostnader för efterbehandling, inkluderas samt att detsamma även bör gälla vid en utökad brytning i gammal fyndighet och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2831 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C):

30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka förutsättningarna för en höjning av mineralersättningen samtidigt som den del av ersättningen som i dag tillfaller staten bör gå till lokalsamhället och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att trygga försörjningen av de innovationskritiska metaller och mineraler som behövs i modern miljöteknik och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det kommunala vetot för uranbrytning bör kvarstå men att uran som biprodukt av annan utvinning ska vara möjligt att använda i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2961 av Marléne Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör stärka sin roll i EU:s gemensamma råvarustrategi och verka för att svenska gruvor prioriteras som en del av unionens arbete med kritiska råvaror och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2963 av Marlène Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att om möjligt undersöka möjligheterna att vidare utreda hur handläggningstiderna för tillståndprocesser inom gruvnäringen kan kortas, bl.a. genom tydligare tidsgränser, ökad samordning mellan berörda myndigheter samt större transparens och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2964 av Marlène Lund Kopparklint (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka satsningar på forskning, innovation och hållbar teknik inom gruvnäringen och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:2976 av Lili André (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att guld ska klassificeras som en strategisk mineral och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3058 av Malin Höglund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av möjligheterna att ta vara på Siljangasen och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3363 av Camilla Hansén m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3411 av Jacob Risberg m.fl. (MP):

30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige och EU ska öka återvinningen och den egna produktionen av kritiska råvaror och teknologi och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3418 av Katarina Luhr m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för en hållbar mineral- och metallförsörjning med fokus på cirkularitet och resurseffektivitet, utveckling av alternativa material och världens mest hållbara gruvnäring nationellt samt säkerställa hållbara värdekedjor globalt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja innovation av nya material och resurseffektivitet för att minska behovet av att utvinna jungfruliga material och tillkännager detta för regeringen.

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ett socialt och ekologiskt perspektiv och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att EU:s regelverk ska stimulera gruvnäringen och dess värdekedjor att konkurrera utifrån bästa möjliga prestanda när det kommer till miljö, klimat och mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en handlingsplan för en utvinning av mineral och metall i Sverige, i syfte att möta behoven i den gröna omställningen samtidigt som lokalsamhällets roll stärks med målsättningen att Sverige ska ha världens bästa gruvnäring ur ekologisk och social hållbarhetssynpunkt, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell strategi för att utvinna metall och mineral ur sekundära resurser som övergiven infrastruktur och avfallsdepåer och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett produktionsstöd för återvinning av särskilt strategiska material och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska understödja gruvbranschens omställning till fossilfri gruvdrift senast 2035 samt till att samtliga bearbetningssteg är klimatneutrala och all energianvändning är fossilfri senast 2045, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt förbud mot utvinning ur alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsatt förbjuda brytning av uran i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte försvaga eller ta bort det kommunala vetot när det gäller uranbrytning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersökningstillstånd enligt minerallagen ska konsulteras enligt konsultationsordningen och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utförlig utredning av gruvverksamhetens prövningsprocesser bör tillsättas i syfte att främja en tydligare, effektivare och mer förutsägbare prövningsordning där miljö och människors rättigheter värnas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas även vid prövning enligt miljöbalken,

fristående från de bedömningar som har gjorts i koncessionsärendet, och tillkännager detta för regeringen.

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör anges att när en verksamhet senare ska prövas enligt miljöbalken eller andra lagar ska en prövning enligt 7 kap. 28 b § MB göras oberoende av de ställningstaganden som har gjorts i koncessionsärendet och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3449 av Ann-Sofie Alm (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheterna att utreda om ersättningen till markägare och lokalsamhälle vid mineralutvinning bör höjas till minst 2 procent av bruttointäkterna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka möjligheterna att utreda förslag till ändringar i minerallagen som gör den relevant för den tid vi nu lever i och som säkerställer långsiktiga och konkurrenskraftiga villkor för mineralutvinning i Sverige i syfte att stärka svenska intressen och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3548 av Daniel Helldén m.fl. (MP):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett produktionsstöd för återvinning av särskilt strategiska material och tillkännager detta för regeringen.
145. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja mineralavgiften och utreda en gruvmineralskatt liknande den finska och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3582 av Rickard Nordin m.fl. (C):

139. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att tillåta uranutvinning ur biprodukter från annan gruvdrift och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3732 av Åsa Westlund m.fl. (S):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja och påskynda öppnandet av nya gruvor i Sverige med fortsatt hänsyn till skydd av miljön och tillkännager detta för regeringen.

2025/26:3774 av Emma Nohrén m.fl. (MP):

54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ett moratorium för djuphavsgruvdrift på internationella vatten så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte tillåta gruvdrift i havet så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2025/26:3789 av Daniel Riazat (-):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uranbrytning inte ska tvingas på kommuner och att Sverige inte ska göra sig beroende av import från auktoritära stater för kärnbränsleförsörjning och tillkännager detta för regeringen.